ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

15Γ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ
ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΑ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΟΛΟΓΙΚΑ
ΒΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
Ἀπὸ τὸν
ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΑΛΗ
Φιλόλογο

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
15Γ

'Επιμελητὴς 'Εκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1995

Μ Α Ξ Ι Μ Ο Σ
Ο
ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν παρόντα τόμο συνεχίζεται ἡ ἔκδοση τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Μαξίμου μὲ τὰ ἔργα: 1) *Περὶ τῶν πραχθέντων ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐξορίᾳ, ἤτοι ἐν Βιζύῃ, τὰ περὶ τοῦ Θεοδοσίου, ἐπισκόπου Καισαρείας Βιθυνίας, καὶ αὐτοῦ διαλεχθέντα.* 2) *Ἐξήγησις τῆς κινήσεως γενομένης μεταξὺ τοῦ κυροῦ ἀββᾶ Μαξίμου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ τῶν ἀρχόντων ἐπὶ σεκρέτου.* 3) *Συζήτησις τοῦ ἁγίου Μαξίμου μετὰ Πύρρου.* 4) *Περὶ ψυχῆς.* 5) *Ἑρμηνεία σύντομος εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» πρὸς ἕνα φιλόχριστον,* καὶ 6) *Εἰς τὸν Βίον καὶ τὴν ἄθλησιν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ Ὁμολογητοῦ Μαξίμου.*

1). *Περὶ τῶν πραχθέντων ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐξορίᾳ, ἤτοι ἐν Βιζύῃ, τὰ περὶ τοῦ Θεοδότου ἐπισκόπου Καισαρείας Βιθυνίας καὶ αὐτοῦ διαλεχθέντα:* Στὸ δοκίμιο αὐτό, ὅπως δηλώνει καὶ ὁ τίτλος του, ἐκτίθενται τὰ ὅσα συζητήθηκαν σχετικὰ μὲ τὴν ἄμωμη πίστη τῶν Χριστιανῶν καὶ τοῦ παρείσακτου νεωτερισμοῦ τῶν ἀντιθέτων της, μεταξὺ τοῦ ἁγίου Μαξίμου καὶ τοῦ Θεοδοσίου, ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Βιθυνίας. Ἡ συζήτηση ἀρχίζει μὲ τὰ δύο τόσα σπουδαῖα θέματα, τῆς προγνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς προγνωρίζει τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐφόσον τὶς προγνωρίζει, τὶς προορίζει.

Στὴ συνέχεια ἀναπτύσσεται τὸ θέμα περὶ τῶν δύο θελήσεων-θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου, καὶ τῶν ἀντιστοίχων δύο ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ὅπου μὲ ἐπιχειρήματα γραφικά, πατερικὰ καὶ λογικὰ ἀποδεικνύει τὸ ἄτοπο τῆς διδασκαλίας τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σεργίου περὶ ἑνὸς θελήματος καὶ μιᾶς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς ἔχει δύο φύσεις· ἄρα ἔχει καὶ δύο φυσικὲς θελήσεις καὶ ἐνέργειες κατὰ τρόπο κατάλληλο σ' αὐτόν. Ἡ ὅλη συζήτηση τελειώνει μὲ ἀλληλοασπασμὸ καὶ προσφορὰ δώρων πρὸς τὸν ἅγιο Μάξιμο ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου.

Ἀκολουθεῖ ἡ μεταφορὰ τοῦ ἁγίου Μαξίμου κατόπιν βασιλικοῦ διατάγματος στὴ Μονὴ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου παρὰ τὸ Ρήγιο καὶ ἐπίσκεψη ἐκεῖ τοῦ Θεοδοσίου μετὰ τῶν πατρικίων Ἐπιφανίου καὶ Τρωΐλου. Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀρνεῖται νὰ ἀποδεχθεῖ τὰ προτεινόμενα ὑπ' αὐτῶν, πράγμα ποὺ ἐξοργίζει αὐτοὺς καὶ ἐκδηλώνουν τὴ βάναυση συμπεριφορά τους πρὸς αὐτόν. Στὴ συνέχεια μεταφέρεται στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἀνθεματίζεται μαζὶ μὲ τὸν μαθητή του Ἀναστάσιο, τὸν Σωφρόνιο καὶ τὸν ἄλλο Ἀναστάσιο, καὶ στὸ τέλος παραδίδεται στοὺς ἄρχοντες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀποφασίζεται ἡ ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας τους καὶ τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τους, ὥστε οὔτε νὰ μπορεῖ νὰ ὁμιλεῖ οὔτε καὶ νὰ γράφει, καὶ ἀκολούθως ἐξορίζονται στὴ Λαζική.

2) *Ἐξήγησις τῆς κινήσεως γενομένης μεταξὺ τοῦ κυροῦ ἀββᾶ Μαξίμου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ τῶν ἀρχόντων ἐπὶ σεκρέτου*: Ἡ συζήτηση γίνεται στὴ γραμματεία τοῦ παλατίου, ὅπου οἱ κατήγοροί του παρουσίασαν ψευδοκατηγόρους, τὶς κατηγορίες τῶν ὁποίων ἀνέτρεψε ὁ ἅγιος Μάξιμος καὶ παρουσία ὅλων ἀναθεμάτισε τὸν Ὠριγένη καὶ τὰ διδάγματά του.

Ἀκολουθεῖ ἐπίσκεψη τοῦ πατρικίου Τρωΐλου καὶ τοῦ ἀρχιτραπεζοκόμου τοῦ παλατίου Σεργίου Εὐκρατᾶ, στοὺς ὁποίους ὁ ἅγιος Μάξιμος διηγήθηκε μὲ τὴ σειρὰ τὴ συζήτηση ποὺ εἶχε κάνει μὲ τὸν Πύρρο. Ἀκολουθεῖ συζήτηση περὶ διαφόρων θεμάτων (θελήσεων-ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ) καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀρνεῖται νὰ λυπήσει τὸν Θεὸ προκειμένου νὰ χαροποιήσει τὸν βασιλέα. Ἡ συζήτηση τελειώνει μὲ χαρωπὴ διάθεση ἀπὸ ὅλους.

Μετὰ ἀπὸ ἡμέρες μεταφέρεται πάλι στὸ παλάτι καὶ προσκομίζουν κατηγόρους ἐναντίον του καὶ μὲ ἐπιμονὴ ζητεῖται ἀπὸ τὸν μαθητή του Ἀναστάσιο νὰ δεχθεῖ τὶς κατηγορίες κατὰ τοῦ διδασκάλου του, ὁ ὁποῖος ὅμως ὑπερασπίζεται μὲ παρρησία αὐτόν.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἀπόφαση τῶν ἀρχόντων γιὰ τὴν σκληρὴ καὶ ἀπάνθρωπη ἐξορία του στὴ Βιζύη, καὶ τοῦ μαθητῆ του Ἀναστασίου στὴν Πέρβερη.

3) *Συζήτησις τοῦ ἁγίου Μαξίμου μετὰ Πύρρου*. Πρόκειται γιὰ πρακτικὰ τῆς συζήτησης ποὺ ἔγινε μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν καὶ παρουσία πολλῶν ἄλλων, μεγάλης ἀξίας γιὰ τὴ γνώση τῆς θέσης τοῦ Μαξίμου ἔναντι τοῦ Μονοθελητισμοῦ. Ἀποτέλεσμα τῆς συζήτησης ἦταν νὰ πεισθεῖ ὁ Πύρρος ἀπὸ τὴν ὅλη ἐπιχειρηματο-

λογία τοῦ ἁγίου Μαξίμου καί, ἀφοῦ καταδίκασε τὰ δόγματα τῆς ἀσεβοῦς Ἐκθέσως, ἑνώθηκε μὲ τὴν ὀρθόδοξη ὁμολογία του μὲ τὴν ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

4) *Περὶ ψυχῆς*: Πρόκειτα γιὰ σύντομο δοκίμιο, στὸ ὁποῖο ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξη τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ γίνεται ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά της. Εἶναι αὐτὴ ποὺ παρέχει τὴ ζωὴ στὸ σῶμα, καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι οὐσία, εἶναι κι αὐτή οὐσία, ἀλλ᾽ ὄντας μέσα στὸ σῶμα καὶ μὴ ἔχοντας ὄγκο, εἶναι ἀσώματη, κι ἀφοῦ εἶναι ἀσώματη, εἶναι ἁπλῆ, κι ἀφοῦ εἶναι ἁπλῆ καὶ ἀσύνθετη καὶ ἀδιάλυτη, ἄρα εἶναι καὶ ἀθάνατη. Ἔχοντας, τέλος, βρεῖ τὶς τέχνες, εἶναι καὶ λογική.

5) *Ἑρμηνεία σύντομος εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» πρὸς ἕνα φιλόχριστον*: Πρόκειται γιὰ ἑρμηνεία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς, τονίζοντας στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνάλυσης ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ θεολογία, ἡ υἱοθεσία καὶ ἡ χάρη, ἡ ἰσοτιμία μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἡ μετοχὴ τῆς αἰώνιας ζωῆς, ἡ ἀποκατάσταση τῆς φύσης συμφιλιωμένη μὲ τὸν ἑαυτό της χωρὶς τὰ πάθη, ἡ κατάργηση τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἡ καθαίρεση τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τοῦ πονηροῦ.

6) *Εἰς τὸν Βίον καὶ τὴν ἄθλησιν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ Ὁμολογητοῦ Μαξίμου*: Ὅπως μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσει ἀπὸ τὸν ἐπίλογο τοῦ Βίου πρέπει αὐτὸς νὰ γράφηκε ἀπό κάποιον ἐπίσκοπο μὲ τὸ ὄνομα Νικόλαος. Ἡ ἐξιστόρηση τοῦ Βίου τοῦ ἁγίου Μαξίμου δὲν περιλαμβάνει ὅλα τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, γιατὶ κάτι τέτοιο θὰ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ πραγματοποιηθεῖ, πάντως τὰ ὅσα περιλαμβάνει εἶναι ἀρκετὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν εἰκόνα τῆς μεγάλης αὐτῆς πατερικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Στ' καὶ Ζ' αἰώνα, ἡ ὁποία ἀντέταξε τὴ σθεναρότητά της τόσο στοὺς ἄρχοντες τῆς πολιτείας, ὅσο καὶ στοὺς προκαθημένους τῆς σαλευόμενης τότε ὑπὸ τῆς αἱρέσεως τοῦ Μονοθελητισμοῦ Ἐκκλησίας, καταφέροντας μιὰ γιὰ πάντα τὸ θανάσιμο πλῆγμα ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πολυκέφαλου θηρίου.

Τὰ κείμενα ὅλων τῶν ἔργων λαμβάνονται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ MG, στὰ ὁποῖα γίνεται σημαντικὴ διόρθωση στὴ στίξη.

M.E.

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΠΡΩΤΗ ΑΥΤΟΥ ΕΞΟΡΙΑ, ΗΤΟΙ ΕΝ ΒΙΖΥΗ ΤΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΒΙΘΥΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΔΙΑΛΕΧΘΕΝΤΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ ΕΝ ΤΗι ΠΡΩΤΗι ΑΥΤΟΥ ΕΞΟΡΙΑι, ΗΤΟΙ ΕΝ ΒΙΖΥΗι ΤΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΒΙΘΥΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΔΙΑΛΕΧΘΕΝΤΑ

Α΄. Τὰ κεκινημένα περὶ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστεως καὶ τῆς τῶν δι' ἐναντίας παρεισάκτου καινοτομίας, μεταξὺ τοῦ ἀββᾶ Μαξίμου καὶ Θεοδοσίου ἐπισκόπου Καισαρείας Βιθυνίας ἀναγκαῖον ἡγησάμην κατάδηλον ποιῆσαι πᾶσιν ὑμῖν τοῖς ἐν ὀρθοδοξίᾳ διατελοῦσιν, ἵνα, ἀκριβέστερον τὰ περὶ τούτων εἰδέναι ἔχοντες, δοξάζητε μᾶλλον τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, τὸν διδόντα λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος τῶν φοβουμένων αὐτόν, μήπως, συνήθως οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας τἀναντία ταύτης διαφημίζοντες, ἐκταράξωσιν ὑμῶν τὰς καρδίας.

Β΄. Τοιγαροῦν τῇ εἰκοστῇ τετάρτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τῆς νυνὶ παρελθούσης τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν ἐν ᾗ παρεφυλάττετο ἐξορίᾳ, τουτέστιν ἐν κάστρῳ Βιζύης, ὁ προρηθεὶς ἐπίσκοπος Θεοδόσιος, ὡς εἶπεν, ἐκ προσώπου Πέτρου τοῦ προέδρου Κωνσταντινουπόλεως πεμφθείς, καὶ Παῦλος καὶ Θεοδόσιος οἱ ὕπατοι, ὡς εἶπον καὶ αὐτοί, ἐκ προσώπου βασιλέως πεμφθέντες, καὶ ἀνελθόντες πρὸς τὸν εἰρημένον μοναχὸν Μάξιμον, ἐν ᾧ τόπῳ ἀπεκέκλειστο, ἐκάθισαν καὶ ἐπέτρεψαν καὶ αὐτὸν καθίσαι, συνόντος αὐτοῖς δηλονότι καὶ τοῦ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΓΙΑ ΟΣΑ ΕΓΙΝΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΕΞΟΡΙΑ,
ΔΗΛΑΔΗ ΣΤΗ ΒΥΖΥΗ.
Η ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΘΕΟΔΟΣΙΟ,
ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΒΙΘΥΝΙΑΣ

Α΄. Ὅσα συζητήθηκαν σχετικὰ μὲ τὴν ἀμώμητη πίστη ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ τοῦ παρείσακτου νεωτερισμοῦ τῶν ἀντιθέτων της, μεταξὺ τοῦ ἀββᾶ Μαξίμου καὶ τοῦ Θεοδοσίου, ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Βιθυνίας, θεώρησα πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ τὰ ἀνακοινώσω σ᾽ ὅλους ἐσᾶς ποὺ ἀκολουθεῖτε τὴν ὀρθοδοξία, ὥστε, γνωρίζοντας τὰ σχετικὰ μ᾽ αὐτὰ λεπτομερέστερα, νὰ δοξάζετε περισσότερο τὸν φιλάνθρωπο Θεό, ποὺ δίνει τὸ λόγο ὅταν ἀνοίγουν τὸ στόμα τους ὅσοι τὸν φοβοῦνται[1], μήπως οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθειά τους, διαδίδοντας τ᾽ ἀντίθετα γι᾽ αὐτήν, ταράξουν τὶς καρδιές σας.

Β΄. Στὶς εἴκοσι τέσσερες τοῦ μηνὸς Αὐγούστου λοιπὸν τῆς περασμένης δεκάτης τετάρτης ἰνδίκτου βγῆκε πρὸς αὐτὸν στὸν τόπο τῆς ἐξορίας του ὅπου τὸν φύλαγαν, δηλαδὴ σὲ φρούριο τῆς Βιζύης, ὁ ἐπίσκοπος Θεοδόσιος ποὺ προανέφερα, σταλμένος, ὅπως εἶπε, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Πέτρου, τοῦ προκαθήμενου τῆς Κωσταντινούπολης, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Θεοδόσιος οἱ ὕπατοι, σταλμένοι κι αὐτοί, ὅπως εἶπαν, ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ Βασιλέα. Κι ἀφοῦ ἀνέβηκαν στὸν μοναχὸ Μάξιμο ποὺ ἀνέφερα, στὸν τόπο

1. Ἐφ. 6, 19.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΝΤΟΜΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗΝ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ
ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΝ

Αὐτὸν ἐδεξάμην τὸν θεοφύλακτόν μου δεσπότην διὰ τῶν αὐτοῦ πανευφήμων γραμμάτων παραγινόμενον, τὸν ἀεὶ μὲν παρόντα καὶ ἀπεῖναι τῷ πνεύματι παντελῶς οὐ δυνάμενον, ὅμως δὲ δι' ἀρετῆς περιουσίαν θεομιμήτως συγγίνεσθαι τοῖς αὐτοῦ δούλοις, καὶ δι' ἧς ὁ Θεὸς δέδωκε τῇ φύσει προφάσεως οὐκ ἀπαναινόμενον. Διὸ θαυμάσας αὐτοῦ τὸ μέγεθος τῆς συγκαταβάσεως, πόθῳ σύγκρατον τὸν πρὸς αὐτὸν φόβον ἐποιησάμην, καὶ μίαν ἐξ ἀμφοτέρων, φόβου τε καὶ πόθου, ἀγάπην ἐνεστησάμην, δι' αἰδοῦς καὶ εὐνοίας συνισταμένην, ἵνα μήτε μῖσος ὁ φόβος γίνηται τοῦ πόθου γυμνούμενος, μήτε καταφρόνησις ὁ πόθος, τὸν σώφρονα φόβον συνημμένον οὐκ ἔχων, ἀλλὰ νόμος ἡ ἀγάπη τυγχάνουσα δειχθῇ στοργῆς ἐνδιάθετος, ἅπαν τὸ κατὰ φύσιν συγγενὲς οἰκειούμενος· δι' εὐνοίας μὲν τὸ μῖσος χειρούμενος, δι' αἰδοῦς δὲ πόρρω ποιούμενος τὴν καταφρόνησιν, ὃν δὴ μάλιστα πάντων, φημὶ δὲ τὸν φόβον, τῆς θείας ἀγάπης συστατικὸν ἐπιγνοὺς Δαβὶδ ὁ μακάριος, φησίν· «Ὁ φόβος Κυρίου ἁγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος»· ἕτερον δηλαδὴ τοῦτον εἰδώς, παρὰ τὸν ἐπ' ἐγκλήμασι δέει τιμωρίας συνιστάμενον φόβον, εἴπερ ὁ μὲν ἔξω γίνεαι, τῇ παρουσίᾳ τῆς ἀγάπης παντελῶς ἀφανιζόμενος, ὥς που τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ὁ μέγας εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης δείκνυται, φάσκων, «Ἡ ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον», ὁ δὲ τὸν τῆς ἀληθοῦς στοργῆς φυσικῶς χαρακτηρίζει νόμον, αἰδοῖ συντηρῶν

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ «ΠΑΤΡΕΡ ΗΜΩΝ» ΠΡΟΣ ΚΑΠΟΙΟΝ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟ

Δέχθηκα τὸν ἴδιο τὸν θεοφύλακτό μου κύριο, ποὺ μοῦ ἦρθε μὲ τὰ ἴδια του τὰ περίφημα γράμματα, ὁ ὁποῖος πάντοτε βέβαια εἶναι κοντά μου καὶ εἶναι τελείως ἀδύνατο νὰ λείψει ἀπὸ τὸ νοῦ μου, ὅμως κι ἀπὸ περίσσεια ἀρετῆς καὶ κατὰ μίμηση θεία δὲν ἀποφεύγει νὰ συναντᾶ τοὺς δούλους του, καθὼς καὶ μὲ τὴν δυνατότητα ποὺ ἔδωσε στὴ φύση ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ θαυμάζοντας τὸ μέγεθος τῆς συγκατάβασής του, ἀνέμιξα μὲ πόθο τὸ φόβο μου πρὸς αὐτόν, καὶ δημιούργησα κι ἀπὸ τὰ δύο, τὸν φόβο καὶ τὸν πόθο, μία ἀγάπη, ἀποτελούμενη ἀπὸ σεβασμὸ καὶ φιλία, ὥστε οὔτε μίσος νὰ γίνεται ὁ φόβος, γυμνὸς ἀπὸ τὸν πόθο, οὔτε ὁ πόθος καταφρόνηση, μὴ ἔχοντας δεμένο μαζί του τὸν φρόνιμο φόβο, ἀλλὰ νὰ δειχθεῖ ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι ἐνδιάθετος νόμος στοργῆς, ποὺ θεωρεῖ δικό του ὅ,τι εἶναι συγγενὲς μαζί του καταφύση, ὑποτάσσοντας μὲ τὴ φιλία τὸ μίσος, καὶ μὲ τὸ σεβασμὸ διώχνοντας μακριὰ τὴν καταφρόνηση. Αὐτὸ ἀκριβῶς κατανοώντας ὁ μακάριος Δαβίδ, ὅτι αὐτός, δηλαδὴ ὁ φόβος, εἶναι περισσότερο ἀπὸ ὅλα συστατικὸ τῆς θείας ἀγάπης, λέγει· «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι καθαρός, καὶ παραμένει στὸν αἰώνα τοῦ αἰώνα»[1]. Τὸν θεωροῦσε δηλαδὴ αὐτὸν διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ φόβο γιὰ τιμωρία ἐγκλημάτων, ἐφόσον αὐτὸς ἐκδιώκεται κι ἀφανίζεται τελείως μὲ τὴν παρουσία τῆς ἀγάπης, ὅπως λέγει κάπου ὁ μεγάλος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «ἡ ἀγάπη διώχνει μακριὰ τὸ φόβο»[2], ἐνῶ ὁ ἄλλος χαρακτηρίζει κατὰ τρόπο φυσικὸ τὸ νόμο τῆς ἀληθινῆς στοργῆς, συντηρώντας μὲ τὸ σεβασμὸ στὸν αἰώνα

---

1. Ψαλμ. 18, 10. 2. Ἰω. 4, 18.

εἰς αἰῶνα τοῖς ἁγίοις, πρός τε Θεὸν καὶ ἀλλήλους, τὸν τῆς ἀγάπης θεσμόν τε καὶ τρόπον παντελῶς ἀδιάφθορον.

Πόθῳ γοῦν, ὡς ἔφην, κἀγὼ κεράσας τὸν φόβον, πρὸς τὸν ἐμὸν Δεσπότην, τοῦτον τῆς ἀγάπης συνεστησάμην τὸν νόμον μέχρι τῆς σήμερον· αἰδοῖ μὲν τοῦ γράφειν εἰργόμενος, ἵνα μὴ λάβῃ χώραν ἡ καταφρόνησις, εὐνοίᾳ δὲ πρὸς τὸ γράφειν ὠθούμενος, ἵνα μὴ νομισθῇ μῖσος ἡ τελεία τοῦ γράφειν παραίτησις. Γράφω δέ, τοῦτο πράττειν κελευόμενος, οὐχ ὅσα λογίζομαι, «Λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δειλοί», κατὰ τὴν Γραφήν, ἀλλ' ὅσα βούλεται Θεός, καὶ χάριτι πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος γένεσιν ἐπιδίδωσιν. «Ἡ γὰρ βουλὴ τοῦ Κυρίου» (1), φησὶν ὁ Δαβίδ, «εἰς τὸν αἰῶνα μένει· λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν»· «βουλὴν» μὲν τυχὸν φήσας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν ἐπὶ θεώσει τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀπόρρητον κένωσιν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, καθ' ἣν ἔχει πάντων τῶν αἰώνων τὸ πέρας περιγραφόμενον, «λογισμοὺς δὲ τῆς καρδίας αὐτοῦ», τοὺς τῆς προνοίας καὶ τῆς κρίσεως λόγους, καθ' οὓς τήν τε παροῦσαν ἡμῶν ζωὴν καὶ τὴν μέλλουσαν, ὥσπερ τινὰς γενεὰς διαφόρους σοφῶς διεξάγει, καταλλήλως ἑκάστῃ τὸν πρέποντα τρόπον τῆς ἐνεργείας προσνέμων.

Εἰ δὲ θείας ὑπάρχει βουλῆς ἔργον ἡ τῆς ἡμετέρας φύσεως θέωσις, καὶ τῶν θείων λογισμῶν ἐστι σκοπός, ἡ πρὸς τὸ πέρας διεξαγωγὴ τῶν ζητουμένων τῆς ἡμετέρας ζωῆς, ἄρα συμφέρει τῆς τοῦ Κυρίου προσευχῆς γνῶναί τε καὶ πρᾶξαι, καὶ οὕτω δεόντως γράψαι τὴν δύναμιν. Ἐπεὶ δὲ μάλιστα ταύτης καὶ ὁ ἐμὸς Δεσπότης πρὸς ἐμὲ τὸν αὐτοῦ δοῦλον γράφων θεόθεν κινηθεὶς ἐπεμνήσθη τῆς προσευχῆς, ἣν καὶ τῶν ἐμῶν ἀναγκαίως ὑπόθεσιν λόγων ποιούμενος, αἰτοῦμαι τὸν ταύτης διδάσκαλον τῆς προσευχῆς Κύριον διανοῖξαί μου τὸν νοῦν πρὸς κατανόησιν τῶν ἐν αὐτῇ μυστηρίων, καὶ δοῦναι σύμμετρον λόγον πρὸς τὴν τῶν νοουμένων σαφήνειαν. Ὅλον γὰρ ἔχει κατὰ περιγραφὴν τὸν ἐν τοῖς εἰρημένοις σκοπὸν μυστικῶς κεκρυμμένον, ἤ, τόγε κυριώτερον εἰ-

στὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων πρὸς τὸν Θεὸ καὶ μεταξύ τους τελείως ἀδιάφθορο τὸ θεσμὸ καὶ τὸν τρόπο τῆς ἀγάπης.

Ἀναμιγνύοντας λοιπὸν κι ἐγώ, ὅπως εἶπα, μὲ τὸν πόθο τὸ φόβο πρὸς τὸν Δεσπότη μου, κράτησα μέχρι σήμερα αὐτὸ τὸ νόμο τῆς ἀγάπης, καὶ ἐμποδιζόμουν βέβαια ἀπὸ σεβασμὸ νὰ γράψω, γιὰ νὰ μὴ βρεῖ χῶρο ἡ καταφρόνηση, ἡ φιλία ὅμως μὲ ὤθοῦσε νὰ γράψω, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ μίσος καὶ τέλεια παραίτηση ἀπὸ τὴ γραφή. Καὶ γράφω, ἐπειδὴ διατάχθηκα νὰ τὸ κάνω, ὄχι ὅσα στοχάζομαι, γιατί, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «οἱ στοχασμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι δειλοί»[3], ἀλλὰ ὅσα θέλει ὁ Θεὸς καὶ μὲ τὴ χάρη του μᾶς παραχωρεῖ γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ συμφέρον μας. Γιατὶ «ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου», λέγει ὁ Δαβίδ, «μένει στὸν αἰώνα καὶ οἱ καρδιακοὶ στοχασμοί του σὲ γενεὰ καὶ γενεά»[4], «βουλὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα» ἴσως εἶπε τὴν ἀπόρρητη κένωση τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του γιὰ νὰ θεωθεῖ ἡ δική μας φύση, στὴν ὁποία κένωση ἔχει περιλάβει τὸ τέλος ὅλων τῶν αἰώνων. Ἐνῶ «λογισμοὺς τῆς καρδιᾶς αὐτοῦ» εἶπε τοὺς λόγους τῆς πρόνοιας καὶ τῆς κρίσης, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους διεξάγει μὲ σοφία, σὰν κάποιες διάφορες γενεές, τὴν παροῦσα καὶ τὴ μελλοντική μας ζωή, ἀποδίδοντας σὲ κάθε μία τὸν τρόπο ἐνέργειας ποὺ πρέπει.

Κι ἂν ἡ θέωση τῆς φύσης μας εἶναι ἔργο τῆς θείας βουλῆς καὶ τῶν θείων στοχασμῶν σκοπὸς εἶναι ἡ διεξαγωγὴ πρὸς τὸ τέλος τῶν ζητημάτων τῆς ζωῆς μας, ἄρα συμφέρει νὰ γνωρίσομε καὶ νὰ πραγματοποιήσομε τὸ νόημα τῆς Κυριακῆς προσευχῆς κι ἔτσι νὰ τὸ ἐκθέσομε γραπτῶς, ὅπως πρέπει. Κι ἀκριβῶς ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριός μας γράφοντας σ' ἐμένα τὸ δοῦλο του κινημένος ἀπὸ τὸν Θεό, θυμήθηκε τὴν προσευχή, αὐτὴν κάνοντας ὑποχρεωτικὰ θέμα τῶν λόγων μου, παρακαλῶ τὸν Κύριο, τὸν διδάσκαλο αὐτῆς τῆς προσευχῆς, νὰ ἀνοίξει τὸ νοῦ μου γιὰ νὰ κατανοήσει τὰ μυστήρια ποὺ περιέχει καὶ νὰ δώσει σύμμετρο λόγο γιὰ τὴν ἀποσαφήνιση τῶν νοημάτων. Γιατὶ περιέχει περιληπτικὰ ὅλο τὸ σκοπὸ ποὺ εἶναι κρυμμένος στὰ λόγια της, ἢ γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ κυριολεκτικά, κηρύττεται

3. Σοφ. Σολ. 9, 14.
4. Ψαλμ. 32, 11.

πεῖν, τοῖς ἐρρωμένοις τὸν νοῦν ἐμφανῶς κηρυττόμενον. Πάντων γὰρ ὧν διὰ σαρκὸς γέγονεν αὐτουργὸς κενωθεὶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, αἴτησιν ἔχει τῆς προσευχῆς ὁ λόγος, διδάσκων ἐκείνων μεταποιεῖσθαι τῶν ἀγαθῶν, ὧν μόνος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δι' Υἱοῦ φυσικῶς μεσιτεύοντος ἐν ἁγίῳ Πνεύματι κατ' ἀλήθειάν ἐστι χορηγός, εἴπερ «μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων», κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, «ὁ Κύριός ἐστιν Ἰησοῦς», τοῖς μὲν ἀνθρώποις, διὰ σαρκὸς ἐμφανῆ ποιῶν ἀγνοούμενον τὸν Πατέρα, τῷ δὲ Πατρὶ διὰ Πνεύματος ἐν ἑαυτῷ τοὺς ἀνθρώπους καταλλαγέντας προσάγων, ὑπὲρ ὧν καὶ δι' οὓς ἀτρέπτως γενόμενος ἄνθρωπος, πολλῶν ὅσον οὐδέπω μέτρῳ περιλαβεῖν, τό τε πλῆθος καὶ μέγεθος δεδύνηται λόγος, καινῶν μυστηρίων αὐτουργὸς γίνεται καὶ διδάσκαλος, ὧν ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν γενικώτερα τῶν λοιπῶν κατ' ἐξαίρετον φιλοτιμίαν πέφανται τοῖς ἀνθρώποις δεδωρημένος, ὧν μυστικῶς περιέχει τὴν δύναμιν, ὡς ἔφην, τῆς προσευχῆς ὁ σκοπός· θεολογίαν, υἱοθεσίαν ἐν χάριτι, ἰσοτιμίαν τὴν πρὸς ἀγγέλους, ἀϊδίου ζωῆς μετοχήν, φύσεως ἀπαθῶς πρὸς ἑαυτὴν νευούσης ἀποκατάστασιν, τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας κατάλυσιν, καὶ τῆς τοῦ κρατήσαντος ἡμῶν δι' ἀπάτης πονηροῦ τυραννίδος καθαίρεσιν. Σκοπῶμεν οὖν τὴν τῶν λεχθέντων ἀλήθειαν.

α'. Θεολογίαν μὲν γὰρ διδάσκει σαρκούμενος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὡς ἐν ἑαυτῷ δεικνὺς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅλος γὰρ ἦν ὁ Πατήρ, καὶ ὅλον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐσιωδῶς ἐν ὅλῳ τελείως τῷ Υἱῷ καὶ σαρκουμένῳ, οὐ σαρκούμενοι· ἀλλ' ὁ μὲν εὐδοκῶν, τὸ δὲ συνεργοῦν, αὐτουργοῦντι τῷ Υἱῷ τὴν σάρκωσιν, εἴπερ ἔννους ὁ Λόγος διέμεινε καὶ ζῶν, καὶ μηδενὶ τὸ παράπαν ἄλλῳ κατ' οὐσίαν χωρούμενος, ἢ μόνῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, καὶ πρὸς τὴν σάρκα διὰ φιλανθρωπίαν τὴν καθ' ὑπόστασιν ποιησάμενος ἕνωσιν.

μὲ μεγάλη σαφήνεια στοὺς δυνατοὺς στὸ νοῦ. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς προσευχῆς περιέχει αἴτηση ὅλων ὅσων ἔγινε αὐτουργὸς μὲ τὴ σάρκα του μετὰ τὴν κένωσή του ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, διδάσκοντας νὰ ἐπιδιώκομε ἐκεῖνα τὰ ἀγαθά, ποὺ μόνον ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω τοῦ Υἱοῦ του, ποὺ μεσιτεύει φυσικὰ καὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶναι στ' ἀλήθεια ὁ χορηγός τους, ἐφόσον βέβαια μεσίτης Θεοῦ κι ἀνθρώπων κατὰ τὸν θεῖο Ἀπόστολο εἶναι ὁ Κύριος Ἰησοῦς, κάνοντας μὲ τὴ σάρκα του φανερὸ στοὺς ἀνθρώπους τὸν Πατέρα ποὺ ἀγνοοῦν καὶ προσάγοντας στὸν Πατέρα μέσω τοῦ Πνεύματος τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συμφιλιώθηκαν στὸ πρόσωπό του μ' αὐτόν γιά χάρη τῶν ὁποίων καὶ ἐξαιτίας τους ἔγινε χωρὶς τροπὴ ἄνθρωπος καὶ τοὺς γίνεται αὐτουργὸς καὶ διδάσκαλος νέων μυστηρίων, τόσο πολλῶν ποὺ δὲν μπόρεσε ὁ λόγος νὰ περιλάβει σ' ἕνα ἀριθμὸ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθός τους. Ἀπὸ αὐτὰ προβάλλουν ἐξαιτίας τῆς ἐξαιρετικῆς τους λαμπρότητας ἑφτὰ γενικότερα ἀπὸ ἄλλα δωρήματα στοὺς ἀνθρώπους, τὸ νόημα τῶν ὁποίων περιέχει, ὅπως εἶπα, μὲ τρόπο μυστικὸ ὁ σκοπὸς τῆς προσευχῆς, καὶ ποὺ εἶναι, ἡ θεολογία, ἡ υἱοθεσία καὶ ἡ χάρη, ἡ ἰσοτιμία μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἡ μετοχὴ τῆς αἰώνιας ζωῆς, ἡ ἀποκατάσταση τῆς φύσης συμφιλιωμένη μὲ τὸν ἑαυτό της χωρὶς τὰ πάθη, ἡ κατάργηση τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἡ καθαίρεση τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τοῦ πονηροῦ, ποὺ ἔγινε κύριός μας μὲ ἀπάτη. Ἂς ἐξετάσομε λοιπὸν τὴν ἀλήθεια τῶν λεχθέντων.

1. Θεολογία λοιπὸν διδάσκει λαμβάνοντας σάρκα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ στὸν ἑαυτό του δείχνει τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ ἦταν ἀκέραιος ὁ Πατέρας καὶ ἀκέραιο τὸ ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὴν οὐσία σὲ τελείως ἀκέραιο τὸν Υἱὸ ποὺ ἐλάμβανε τὴ σάρκα, δὲν τὴν ἐλάμβαναν ὅμως κι ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ὁ Πατέρας εὐδοκοῦσε, τὸ Πνεῦμα συνεργοῦσε μὲ τὸν Υἱὸ ποὺ πραγματοποιοῦσε ὁ ἴδιος τὴ σάρκωσή του, ἐφόσον βέβαια ὁ Λόγος ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχει νοῦ καὶ ζωὴ καὶ νὰ μὴ χωρεῖ σὲ κανένα ἀπολύτως ἄλλο κατὰ τὴν οὐσία, παρὰ μονάχα στὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐνῶ εἶχε ἑνωθεῖ μὲ τὴ σάρκα σὲ ὑπόσταση ἀπὸ φιλανθρωπία.

β'. Υἱοθεσίαν δὲ δίδωσι, τὴν ὑπὲρ φύσιν ἄνωθεν διὰ Πνεύματος ἐν χάριτι δωρούμενος γέννησιν, ἧς ἐν Θεῷ φυλακή τε καὶ τήρησίς ἐστιν ἡ τῶν γεννωμένων προαίρεσις, διαθέσει γνησίᾳ τὴν δοθεῖσαν στέργουσα χάριν, καὶ τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν ἐπιμελῶς τὸ κατὰ χάριν δοθὲν ὡραΐζουσα κάλλος· καὶ τοσοῦτον τῇ κενώσει τῶν παθῶν μεταποιουμένη θεότητος, ὅσον ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τῆς οἰκείας ἀκραιφνοῦς δόξης, οἰκονομικῶς ἑαυτὸν κατὰ θέλησιν κενώσας, γενόμενος ἀληθῶς κεχρημάτικεν ἄνθρωπος.

γ'. Ἰσοτίμους δὲ τοῖς ἀγγέλοις τοὺς ἀνθρώπους πεποίηκεν, οὐ καθότι μόνον «Εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», καὶ καταργήσας τὰς πληρούσας τὸν μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς τόπον ἀντικειμένας δυνάμεις, μίαν πρὸς τὴν τῶν θείων δώρων διανομὴν τῶν ἐπιγείων καὶ οὐρανίων δυνάμεων ἀπέδειξεν οὖσαν πανήγυριν, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν ἀγαλλιάσει κατὰ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα ταῖς ἄνω δυνάμεσι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ συνεπηχούσης, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας, μετὰ τοῦ προσληφθέντος ἀναληφθεὶς σώματος, οὐρανὸν καὶ γῆν ἥνωσε δι' ἑαυτοῦ, καὶ τοῖς νοητοῖς συνῆψε τὰ αἰσθητά, καὶ μίαν ἔδειξε τὴν κτιστὴν φύσιν ταῖς τῶν ἑαυτῆς ἀκρότησι μερῶν, κατ' ἀρετήν τε καὶ τῆς πρώτης αἰτίας ἐπίγνωσιν πρὸς ἑαυτὴν συνδεομένην, δεικνύς, οἶμαι, δι' ὧν ἐπετέλει μυστικῶς, ὡς ὁ μὲν λόγος ἐστὶ τῶν διεστώτων ἕνωσις, ἡ δὲ ἀλογία, τῶν ἡνωμένων διαίρεσις· καὶ μάθωμεν λόγου μεταποιεῖσθαι διὰ τῆς πράξεως, ἵνα μὴ μόνον ἀγγέλοις κατ' ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ Θεῷ γνωστικῶς κατὰ τὴν τῶν ὄντων ἑνωθῶμεν ἀφαίρεσιν.

δ'. Ζωῆς δὲ θείας ποιεῖται μετάδοσιν, ἐδώδιμον ἑαυτὸν ἐργαζόμενος, ὡς οἶδεν αὐτός, καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ τοιαύτην αἴσθη-

2. Υἱοθεσία παραχωρεῖ, δωρίζοντας ἀπὸ πάνω, μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, τὴν ὑπερφύση γέννηση, ποὺ διαφύλαξη καὶ διατήρησή της μὲ τὴ θεία δύναμη εἶναι ἡ προαίρεση αὐτῶν ποὺ γεννιοῦνται· αὐτὴ ἀποδέχεται μὲ γνήσια διάθεση τὴ χάρη ποὺ τοὺς δόθηκε καὶ ποὺ μὲ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν λαμπρύνει μ' ἐπιμέλεια τὴν ὀμορφιὰ ποὺ τῆς χαρίστηκε, καὶ ποὺ σὲ τόσο βαθμὸ κοινωνεῖ τὴ θεότητα μὲ τὴν κένωση τῶν παθῶν, ὅσο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κενώνοντας κατ' οἰκονομία μὲ τὴ θέλησή του τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἀληθινή του δόξα, ἔγινε καὶ παρουσιάστηκε ἄνθρωπος ἀληθινός.

3. Τοὺς ἀνθρώπους πάλι τοὺς ἔκαμε ἰσότιμους μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὄχι μόνο ἐπειδὴ «εἰρηνοποίησε μὲ τὸ αἷμα του πάνω στὸ σταυρὸ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια»[5], καὶ καταργώντας τὶς ἀντίπαλες δυνάμεις, ποὺ γεμίζουν τὸ ἐνδιάμεσο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἀπόδειξε ὅτι εἶναι μία σύναξη τῶν ἐπίγειων καὶ οὐράνιων δυνάμεων ὡς πρὸς τὴ διανομὴ τῶν θείων δώρων μὲ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐξύμνηση τῆς θείας δόξας ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο γένος μὲ χαρὰ καὶ μὲ τὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα, ἀλλὰ καὶ διότι μετὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς οἰκονομίας γιὰ χάρη μας, ἀφοῦ ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς μὲ τὸ σῶμα ποὺ εἶχε προσλάβει, ἕνωσε μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, καὶ σύναψε τὰ αἰσθητὰ μὲ τὰ νοητὰ κι ἔδειξε μία τὴν κτιστὴ φύση, συνδεόμενη πρὸς τὸν ἑαυτό της μὲ τὰ ἄκρα τῶν μερῶν της μέσω τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐπίγνωσης τῆς πρώτης αἰτίας. Ἔδειξε, νομίζω, μὲ ὅσα μυστήρια ἐπιτελοῦσε, ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἡ ἕνωση τῶν διεστώτων, ἐνῶ ἡ ἀλογία εἶναι ἡ διαίρεση τῶν ἑνωμένων, ὥστε ἔτσι νὰ μάθομε νὰ ἐπιδιώκομε τὸ λόγο μὲ τὴν πράξη, γιὰ νὰ ἑνωθοῦμε ὄχι μόνο μὲ τοὺς ἀγγέλους μέσω τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ γνωστικὰ καὶ μὲ τὸν Θεὸ μὲ τὸ ξεπέρασμα τῶν ὄντων.

4. Μεταδίδει ἐπίσης τὴ θεία ζωή, ἀναδεικνύοντας τὸν ἑαυτό του κατάλληλο γιὰ τροφή, ὅπως αὐτὸς γνωρίζει καὶ ὅπως ὅσοι

---

5. Κολ. 1, 20.

σιν νοερὰν εἰληφότες, ὥστε τῇ γεύσει ταύτης τῆς βρώσεως εἰδέναι, κατ' ἐπίγνωσιν ἀληθῶς, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος, ποιότητι θείᾳ πρὸς θέωσιν μετακιρνῶν τοὺς ἐσθίοντας, οἷα δὴ σαφῶς ζωῆς καὶ δυνάμεως ἄρτος καὶ ὢν καὶ καλούμενος.

ε'. Τὴν φύσιν δὲ πρὸς ἑαυτὴν ἀποκαθίστησιν, οὐ καθότι μόνον γενόμενος ἄνθρωπος, ἀπαθῆ τὴν γνώμην πρὸς τὴν φύσιν ἐτήρησε καὶ ἀστασίαστον, μηδὲ πρὸς αὐτοὺς τοὺς σταυρώσαντας τῆς κατὰ φύσιν οἰκείας σαλευομένην τὸ σύνολον βάσεως, τοὐναντίον δὲ μᾶλλον αἱρουμένην ἀντὶ ζωῆς τὸν ὑπὲρ αὐτῶν θάνατον, καθ' ὃ καὶ τὸ τοῦ πάθους ἑκούσιον δείκνυται, τῇ τοῦ πάσχοντος φιλανθρώπῳ διαθέσει κυρούμενον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν ἔχθραν κατήργησε, προσηλώσας τῷ σταυρῷ τὸ τῆς ἁμαρτίας χειρόγραφον, δι' ὃ πρὸς ἑαυτὴν ἀσπόνδως εἶχεν ἡ φύσις τὸν πόλεμον, καὶ τοὺς μακρὰν καὶ τοὺς ἐγγὺς καλέσας, τοὺς ὑπὸ νόμον δηλαδὴ καὶ τοὺς ἔξω νόμου, «καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὸν νόμον δηλονότι τῶν ἐντολῶν σαφηνίσας ἐν δόγμασι, τοὺς δύο ἔκτισεν εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην καὶ ἀποκαταλλάσσων» ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ τῷ Πατρὶ καὶ ἀλλήλοις, οὐκ ἔχοντας ἔτι τὴν γνώμην ἀνθισταμένην τῷ λόγῳ τῆς φύσεως, ἀλλ', ὥσπερ τὴν φύσιν, οὕτω καὶ τὴν γνώμην ὄντας ἀναλλοιώτους.

ς'. Καθαρὰν δὲ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας τὴν φύσιν καθίστησιν, ἡδονὴν προκαθηγεῖσθαι τῆς δι' ἡμᾶς αὐτοῦ μὴ συγχωρήσας σαρκώσεως· ἄσπορος γὰρ γέγονε παραδόξως ἡ σύλληψις, καὶ ἄφθορος ὑπὲρ φύσιν ἡ γέννησις· ἐπισφίγγοντος δηλαδὴ τοῦ τεχθέντος Θεοῦ τῇ μητρί, πλέον τῆς φύσεως, τὰ δεσμὰ τῆς παρθενίας διὰ γεννήσεως, καὶ τὴν φύσιν ἅπασαν, τῆς τοῦ κρατήσαντος

ἔλαβαν ἀπὸ αὐτὸν αὐτὴ τὴ νοερὴ αἴσθηση, ὥστε μὲ τὴ γεύση τῆς τροφῆς αὐτῆς νὰ γνωρίσομε, μὲ ἀληθινὴ ἐπίγνωση, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ὅλος καλωσύνη, μεταδίδοντας σ' αὐτοὺς ποὺ τρώγουν τὴ θεία ποιότητα γιὰ τὴ θέωσή τους, ἐπειδὴ σαφῶς εἶναι καὶ καλεῖται ἄρτος ζωῆς καὶ δύναμη.

5. Τὴ φύση πάλι τὴν συμφιλιώνει μὲ τὸν ἑαυτό της, ὄχι μόνο γιατί, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, φύλαξε τὴ γνώμη του ἀπαθῆ καὶ ἀστασίαση ἔναντι τῆς φύσης, ὥστε νὰ μὴ μετακινεῖται καθόλου ἀπὸ τὴ φυσικὴ βάση της ἀκόμα καὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς ποὺ τὸν σταύρωσαν, ἀλλ' ἀντίθετα νὰ προτιμᾶ ἀπὸ τὴ ζωή του τὸ θάνατο γιὰ χάρη τους, ὅπως καὶ τὸ μὲ τὴ θέλησή του πάθος τὸ δείχνει βεβαιωμένο μὲ τὴ φιλάνθρωπη διάθεση τοῦ πάσχοντος. Ἀλλὰ καὶ γιατὶ κατάργησε καὶ τὴν ἔχθρα, καρφώνοντας στὸ σταυρὸ τὸ χειρόγραφο τῆς ἁμαρτίας[6], ποὺ ἐξαιτίας του εἶχε ἡ φύση ἄσπονδο πόλεμο μὲ τὸν ἑαυτό της, καλώντας καὶ ὅσους ἦταν μακριά κι ὅσους ἦταν κοντά, δηλαδὴ ὅσους δέχονταν τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου κι ὅσους ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο, καὶ γκρεμίζοντας τὸν ἐνδιάμεσο φράχτη, διασαφηνίζοντας δηλαδὴ μὲ τὴ διδασκαλία του τὸ νόμο τῶν ἐντολῶν, δημιούργησε μὲ τοὺς δύο ἕνα ἄνθρωπο, κάνοντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντάς μας[7] μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ τὸν Πατέρα καὶ μεταξύ μας, ἀφοῦ δὲν ἔχομε πιὰ γνώμη ποὺ ν' ἀντιστέκεται στὸ λόγο τῆς φύσης, ἀλλ' εἴμαστε ἀμετάβλητοι ὅπως ὡς πρὸς τὴ φύση, ἔτσι καὶ ὡς πρὸς τὴ γνώμη.

6. Κατέστησε ἐπίσης τὴ φύση μας καθαρὴ ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, μὴ ἐπιτρέποντας νὰ προηγηθεῖ ἡδονὴ στὴ γιὰ χάρη μας σάρκωσή του. Γιατὶ μὲ παράδοξο τρόπο ἔγινε «ἄσπορος» ἡ σύλληψή του καὶ «ἄφθορος» κατὰ τρόπο ὑπερφυσικὸ ἡ γέννησή του, ἐπισφίγγοντας δηλαδὴ ὁ Θεὸς ποὺ γεννήθηκε μὲ τὴ γέννησή του περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἡ φύση τὰ δεσμὰ τῆς παρθενίας τῆς μητέρας, κι ἐλευθερώνοντας ὁλόκληρη τὴ φύση ἐκείνων ποὺ θέλουν ἀπὸ τὴ

6. Κολ. 2, 14. 7. Ἐφ. 2, 14. 15

νόμου δυναστείας, ἐν τοῖς βουλομένοις ἐλευθεροῦντος τῇ κατ' αἴσθησιν νεκρώσει τῶν ἐπὶ γῆς μελῶν, τὸν αὐτοῦ μιμουμένοις αὐθαίρετον θάνατον. Βουλομένων γάρ, οὐ τυραννουμένων, τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον.

ζ'. Τῆς δὲ τοῦ κρατήσαντος ἡμῶν δι' ἀπάτης πονηροῦ τυραννίδος ποιεῖται καθαίρεσιν, τὴν σάρκα τὴν νικηθεῖσαν ἐν τῷ 'Αδάμ, ὅπλον κατ' αὐτοῦ προβαλλόμενος καὶ νικῶν, ἵνα δείξῃ τὴν πρότερον ἁλοῦσαν πρὸς θάνατον, ἑλοῦσαν τὸν ἑλόντα, καὶ θανάτῳ φυσικῷ τὴν ἐκείνου ζωὴν διαφθείρουσαν, καὶ γινομένην αὐτῷ μὲν δηλητήριον, πρὸς τὸ πάντας οὓς κατέπιεν ἰσχύσας, ὡς ἔχων τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἐμέσαι, ζωὴν δὲ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, πᾶσαν ὥσπερ φύραμα τὴν φύσιν πρὸς ἀνάστασιν ὠθοῦσαν ζωῆς, ὑπὲρ ἧς μάλιστα Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἄνθρωπος γίνεται (τὸ ξένον ὄντως πρᾶγμα καὶ ἄκουσμα) καὶ τὸν τῆς σαρκὸς θέλων καταδέχεται θάνατον. Τούτων ἁπάντων, ὡς ἔφην, αἴτησιν ἔχων ὁ τῆς προσευχῆς εὑρεθήσεται λόγος.

Πατέρα γάρ, καὶ Πατρὸς ὄνομα λέγει, καὶ βασιλείαν, καὶ τούτου τοῦ Πατρὸς αὖθις Υἱὸν ἐν χάριτι, τὸν προσευχόμενον ὄντα παρίστησιν. Ἑνός τε θελήματος τοὺς ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ γενέσθαι ζητεῖ. Ἄρτον αἰτεῖσθαι προστάττει τὸν ἐπιούσιον. Καταλλαγὴν τοῖς ἀνθρώποις νομοθετεῖ, καὶ τῷ συγχωρεῖν καὶ συγχωρεῖσθαι τὴν φύσιν πρὸς ἑαυτὴν συνδεῖ, τῇ διαφορᾷ τῆς γνώμης μὴ τεμνομένην. Εἴς τε πειρασμὸν εἰσελθεῖν, ὡς νόμον ἁμαρτίας, ἀπεύχεσθαι διδάσκει, καὶ ῥυσθῆναι τοῦ πονηροῦ παραινεῖ. Ἔδει γὰρ τὸν αὐτουργὸν καὶ δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν εἶναι καὶ διδάσκαλον, οἷα δὴ μαθηταῖς, τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ μιμουμένοις αὐτοῦ τὴν διὰ σαρκὸς ἀγωγήν, ὑποθήκας ζωῆς ταύτης παρεχόμενον τῆς προσευχῆς τὰ ῥητά, δι' ὧν τοὺς ἐν αὐτῷ

δυναστεία τοῦ νόμου ποὺ κυριάρχησε, μιμούμενοι μὲ τὴ νέκρωση τῆς αἴσθησης τῶν ἐπίγειων μελῶν τους τὸν αὐτοπροαίρετο θάνατό του. Γιατὶ τὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας ἐκδηλώνεται σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν, καὶ δὲν ἐπιβάλλεται τυραννικά.

7. Τὴν καθαίρεση τῆς τυραννίας τοῦ πονηροῦ ποὺ μᾶς σκλάβωσε μὲ ἀπάτη τὴν κάνει, προβάλλοντας τὴ σάρκα του ὡς ὅπλο ἐναντίον του καὶ νικώντας τον μὲ αὐτὴν ποὺ εἶχε νικηθεῖ στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀδάμ, γιὰ νὰ δείξει ὅτι αὐτὴ ποὺ πρῶτα εἶχε αἰχμαλωτισθεῖ θανάσιμα, αἰχμαλώτισε ἐκεῖνον ποὺ τὴν αἰχμαλώτισε, καὶ ἐνῶ κατέστρεφε τὴ ζωὴ ἐκείνου μὲ φυσικὸ θάνατο, ὅμως γινόταν σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο (τὸ διάβολο) δηλητήριο, ὥστε νὰ ἐξεμέσει ὅλους ὅσους εἶχε μπορέσει νὰ καταπιεῖ, ἀφοῦ εἶχε τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου[8]. Στὸ γένος ὅμως τῶν ἀνθρώπων γινόταν ζωή, ὠθώντας σὰν προζύμι ὅλη τὴ φύση πρὸς ἀνάσταση ζωῆς, γιὰ χάρη τῆς ὁποίας μάλιστα, ἐνῶ ἦταν Θεὸς ὁ Λόγος, γίνεται ἄνθρωπος (τὸ πραγματικὰ παράδοξο πράγμα καὶ ἄκουσμα) καὶ καταδέχεται μὲ θέλημά του τὸ θάνατο τῆς σάρκας. Αἴτηση ὅλων αὐτῶν, ὅπως εἶπα, θὰ βρεθεῖ ν' ἀποτελοῦν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς.

Πράγματι ὁμιλεῖ γιὰ Πατέρα καὶ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ βασιλεία, καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατέρα πάλι παρουσιάζει Υἱὸ κατὰ χάρη ὅποιον προσεύχεται, καὶ θέλει νὰ ἔχουν ἕνα θέλημα ὅσοι εἶναι στὸν οὐρανὸ καὶ ὅσοι στὴ γῆ. Προστάζει νὰ ζητοῦμε τὸν ἄρτο τὸν ἐπιούσιο, τὴν τροφὴ τῆς ἡμέρας. Νομοθετεῖ τὴ συμφιλίωση μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ συνδέει τὴ φύση μὲ τὸν ἑαυτό της μὲ τὸ νὰ συγχωρεῖ καὶ νὰ συγχωρεῖται καὶ νὰ μὴν χωρίζεται μὲ τὴ διαφορὰ τῆς γνώμης. Διδάσκει ν' ἀπευχόμαστε νὰ μποῦμε στὸν πειρασμό, ἐπειδὴ εἶναι ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, καὶ συμβουλεύει νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸν πονηρό. Ἔπρεπε δηλαδὴ ὁ αὐτουργὸς καὶ δοτήρας τῶν ἀγαθῶν νὰ εἶναι καὶ διδάσκαλος, ὥστε νὰ παραδίδει ὡς ὑποθῆκες ζωῆς τὰ λόγια αὐτῆς τῆς προσευχῆς, σὰν σὲ μαθητές, σ'

8. Ἑβρ. 2, 14.

κατ' εἶδος ὑφεστῶτας τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀποκρύφους ἐμήνυε θησαυρούς, πρὸς τὴν αὐτῶν ἀπόλαυσιν δηλονότι τῶν αἰτούντων ἐλαύνων τὴν ἔφεσιν.

Διὰ τοῦτο προσευχήν, οἶμαι, ταύτην κέκληκε τὴν διδασκαλίαν ὁ λόγος, ὡς αἴτησιν ἔχουσαν τῶν ἀνθρώποις κατὰ χάριν ἐκ Θεοῦ διδομένων δώρων. Οὕτω γὰρ οἱ θεόπνευστοι Πατέρες ἡμῶν ὁριστικῶς περὶ τῆς προσευχῆς διεξῆλθον, φήσαντες εἶναι τὴν προσευχὴν αἴτησιν, ὧν Θεὸς πρεπόντως ἑαυτῷ δωρεῖσθαι πέφυκεν ἀνθρώποις, ὥσπερ καὶ τὴν εὐχήν, ὑπόσχεσιν, ἤγουν ἐπαγγελίαν, ὧν γνησίως λατρεύοντες Θεῷ προσκομίζουσιν ἄνθρωποι, τὴν Γραφὴν μαρτυροῦσαν τῷ οἰκείῳ λόγῳ πολλαχῶς παραστήσαντες, ὡς τό, «Εὔξασθε καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν», καί, «ὅσα ηὐξάμην, ἀποδώσω σοι Σωτῆρί μου τῷ Κυρίῳ», περὶ τῆς εὐχῆς εἰρημένα· καὶ αὖθις περὶ προσευχῆς, ὡς τό, «Καὶ προσηύξατο Ἄννα πρὸς Κύριον, λέγουσα· Κύριε Ἀδωναΐ, Ἐλωῒ σαβαώθ, ἐὰν εἰσακούων εἰσακούσῃς τῆς δούλης σου, καὶ δῷς μοι καρπὸν κοιλίας»· καί, «Προσηύξατο Ἐζεκίας βασιλεὺς Ἰούδα, καὶ Ἡσαΐας υἱὸς Ἀμῶς ὁ προφήτης πρὸς Κύριον»· καὶ τό, «Ὅτ' ἂν ὑμεῖς προσεύχησθε, λέγετε, Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», παρὰ τοῦ Κυρίου τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον, ὡς εἶναι δύνασθαι τὴν μὲν εὐχήν, ἐντολῶν τήρησιν κατὰ γνώμην τοῦ ηὐγμένου κεκυρωμένην, τὴν δὲ προσευχήν, τῆς πρὸς τὰ τηρηθέντα καλὰ τοῦ τετηρηκότος μεταποιήσεως αἴτησιν· ἢ μᾶλλον, τὴν μὲν εὐχὴν ἀρετῆς ἆθλον, ὃ δὴ μάλιστα προσφιλῶς δέχεται Θεὸς προσκομιζόμενον, τὴν δὲ προσευχὴν ἀρετῆς ἔπαθλον, ὃ δὴ μάλα χαίρων Θεὸς ἀντιδίδωσιν.

Οὐκοῦν, ἐπειδὴ δέδεικται τῶν ὑπὸ τοῦ Λόγου σαρκωθέν-

ὅσους πιστεύουν σ' αὐτὸν καὶ μιμοῦνται τὸν ἔνσαρκο βίο του. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια φανέρωνε τοὺς ἀπόκρυφους θησαυροὺς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης[9] ποὺ ὑπῆρχαν σ' αὐτὸν πραγματικά, ὁδηγώντας δηλαδὴ τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ τὸν ζητοῦν στὴν ἀπόλαυσή τους.

Γι' αὐτό, νομίζω, ἡ Γραφὴ ὀνόμασε αὐτὴ τὴ διδασκαλία προσευχή, ἐπειδὴ περιέχει τὴν αἴτηση τῶν δώρων ποὺ κατὰ χάρη δίνει ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ἔτσι οἱ θεόπνευστοι Πατέρες μᾶς δίδαξαν καθοριστικὰ γιὰ τὴν προσευχή, λέγοντας ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι αἴτηση γιὰ ὅσα ἀπὸ τὴ φύση του ὁ Θεός, ὅπως ἁρμόζει στὸν ἑαυτό του, δωρίζει στοὺς ἀνθρώπους. Ὅπως καὶ ἡ εὐχὴ ὅτι εἶναι ὑπόσχεση, δηλαδὴ ἐπαγγελία, ἐκείνων ποὺ προσκομίζουν οἱ ἄνθρωποι στὸν Θεὸ λατρεύοντάς τον γνήσια, πράγμα ποὺ παρέστησαν μὲ πολλοὺς τρόπους μὲ τὸ λόγους τους νὰ ἐπιβεβαιώνει ἡ Γραφή, ὅπως· «Εὔχηθεῖτε (ὑποσχεθεῖτε) καὶ ἀποδώσατε στὸν Κύριο τὸν Θεό μας»[10], καὶ «Ὅσα εὐχήθηκα (ὑποσχέθηκα) θὰ τὰ ἀποδώσω σ' ἐσένα τὸν Σωτήρα καὶ Κύριό μου»[11], τὰ ὁποῖα λέγονται γιὰ τὴν εὐχή. Καὶ ἐπίσης γιὰ τὴν προσευχή· «Καὶ προσευχήθηκε ἡ Ἄννα στὸν Κύριο καὶ τοῦ εἶπε· Κύριε Ἀδωναΐ, Ἐλωῒ Σαβαώθ, στρέψε τὴν ἀκοή σου καὶ εἰσάκουσε τὴ δούλη σου καὶ δῶσε μου καρπὸ τῆς κοιλίας μου»[12], καὶ «Προσευχήθηκε ὁ Ἐζεκίας ὁ βασιλιὰς τοῦ Ἰούδα καὶ ὁ Ἠσαΐας, ὁ γιὸς τοῦ Ἀμώς, ὁ προφήτης πρὸς τὸν Κύριο»[13], καὶ τὸ «ὅταν ἐσεῖς προσεύχεσθε, νὰ λέτε, Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ποὺ εἶπε ὁ Κύριος στοὺς μαθητές του. Γιὰ νὰ μπορεῖ ἔτσι νὰ εἶναι ἡ εὐχὴ ἔγκυρη τήρηση τῶν ἐντολῶν μ' ἐλεύθερη γνώμη ἐκείνου ποὺ εὔχεται (ὑπόσχεται), ἐνῶ ἡ προσευχὴ νὰ εἶναι αἴτηση ἐκείνου ποὺ τήρησε αὐτὲς γιὰ μεταβολὴ στὰ καλὰ τὰ ὁποῖα τήρησε. Ἢ καλύτερα, ἡ εὐχὴ νὰ εἶναι ἀγώνας γι' ἀρετή, τὸν ὁποῖον κατ' ἐξοχὴ ἀγαπᾶ ὁ Θεὸς καὶ τὸν δέχεται ὅταν τοῦ προσφέρεται, ἐνῶ ἡ προσευχὴ ἔπαθλο ἀρετῆς, ποὺ μὲ πολλὴ χαρὰ ἀντιπροσφέρει ὁ Θεός.

Ἀφοῦ λοιπὸν δείξαμε, ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι αἴτηση τῶν

9. Κολ. 2, 3. 10. Ψαλμ. 15, 12. 11. Ἰω. 2, 10.
12. Α' Βασ. 1, 10. 13. Β' Παραλ. 32, 20.

τος ἀγαθῶν αἴτησιν εἶναι τὴν προσευχήν, αὐτὸν προστησάμενοι τοῦ Λόγου τῆς προσευχῆς τὸν διδάσκαλον, θαρροῦντες ἐπέλθωμεν, ἐπιμελῶς ἑκάστου ῥητοῦ γυμνάσαντες [γυμνάζοντες], ὡς οἷόν τε, θεωρίᾳ τὴν ἔννοιαν· ὡς αὐτός τε χορηγεῖν συμφερόντως εἴωθεν ὁ Λόγος, καὶ χωρεῖν δίδωσι τῆς τοῦ λέγοντος διανοίας τὴν δύναμιν.

«Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου».

Εὐθὺς καθηκόντως θεολογίας ἐν τούτοις ἀπάρξασθαι διδάσκει τοῖς προσευχομένοις ὁ Κύριος καὶ τήν πως ὕπαρξιν τῆς τῶν ὄντων ποιητικῆς αἰτίας μυσταγωγεῖ, κατ' οὐσίαν τῶν ὄντων αἴτιος ὤν. Πατρὸς γὰρ καὶ ὀνόματος Πατρὸς καὶ βασιλείας Πατρὸς δήλωσιν ἔχει τῆς προσευχῆς τὰ ῥητά, ἵν' ἀπ' αὐτῆς διδαχθῶμεν τῆς ἀρχῆς τὴν μοναδικὴν Τριάδα σέβειν, ἐπικαλεῖσθαί τε καὶ προσκυνεῖν. Ὄνομα γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσιωδῶς ὑφεστώς ἐστιν ὁ μονογενὴς Υἱός, καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσιωδῶς ἐστιν ὑφεστῶσα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὃ γὰρ ἐνταῦθα Ματθαῖός φησι βασιλείαν, ἀλλαχοῦ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἕτερος Πνεῦμα κέκληκεν ἅγιον, φάσκων, «Ἐλθέτω σου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ καθαρισάτω ἡμᾶς». Οὐ γὰρ ἐπίκτητον ὁ Πατὴρ ἔχει τὸ ὄνομα, οὔτε μὴν ὡς ἀξίαν ἐπιθεωρουμένην αὐτῷ νοοῦμεν τὴν βασιλείαν. Οὐκ ἦρκται γὰρ τοῦ εἶναι, ἵνα καὶ τοῦ πατὴρ ἢ βασιλεὺς εἶναι ἄρξηται, ἀλλ' ἀεὶ ὤν, ἀεὶ καὶ πατήρ ἐστι καὶ βασιλεύς, μήτε τοῦ εἶναι, μήτε του πατὴρ ἢ βασιλεὺς εἶναι τοπαράπαν ἠργμένος. Εἰ δὲ ἀεὶ ὤν, ἀεὶ καὶ πατήρ ἐστι καὶ βασιλεύς, ἀεὶ ἄρα καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐσιωδῶς τῷ Πατρὶ συνυφεστήκασιν, ἐξ αὐτοῦ τε ὄντα καὶ ἐν αὐτῷ φυσικῶς, ὑπὲρ αἰτίαν καὶ λόγον, ἀλλ' οὐ μετ' αὐτόν, γενόμενα δι' αἰτίαν

ἀγαθῶν ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴ σάρκωση τοῦ Λόγου, ἀφοῦ βάλομε ἐπικεφαλῆς τοῦ λόγου μας τὸν διδάσκαλο τῆς προσευχῆς, ἂς καταπιαστοῦμε μὲ θάρρος ν' ἀναλύσομε μ' ἐπιμέλεια τὴν ἔννοια κάθε λόγου (αἰτήματος) ὅσο μποροῦμε, ὅπως συνήθως ὁ ἴδιος ὁ Λόγος χορηγεῖ πρὸς τὸ συμφέρον μας καὶ μᾶς παραχωρεῖ νὰ ἐννοοῦμε τὸ νόημα τῆς σκέψης ἐκείνου ποὺ τὴν ἐκφράζει.

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου».

Ἀμέσως μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ Κύριος διδάσκει μὲ τρόπο κατάλληλο ν' ἀρχίσουν οἱ προσευχόμενοι νὰ θεολογοῦν, καὶ μυσταγωγεῖ τὴν ὕπαρξη τῆς ποιητικῆς οὐσίας τῶν ὄντων, ἐπειδὴ εἶναι αἴτιος τῆς οὐσίας τῶν ὄντων. Γιατὶ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μιλοῦν γιὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τὴ βασιλεία τοῦ Πατέρα, ὥστε ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ διδαχθοῦμε νὰ σεβόμαστε τὴ μοναδικὴ Τριάδα, νὰ τὴν ἐπικαλούμαστε καὶ νὰ τὴν προσκυνοῦμε. Γιατὶ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ποὺ ὑπάρχει κατ' οὐσίαν εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱός. Καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ποὺ ὑπάρχει κατ' οὐσίαν, εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ ἐδῶ ὁ Ματθαῖος ὀνομάζει βασιλεία, σὲ ἄλλο σημεῖο ἄλλος Εὐαγγελιστὴς τὸ ἔχει ὀνομάσει ἅγιο Πνεῦμα, λέγοντας· «Ἂς ἔρθει τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιο κι ἂς μᾶς καθαρίσει»[14]. Δὲν ἔχει δηλαδὴ ὁ Πατέρας ἐπίκτητο τὸ ὄνομα, οὔτε νοοῦμε τὴ βασιλεία ὡς ἀξία ἀποδιδόμενη σ' αὐτόν. Γιατὶ δὲν ἔχει ἀρχὴ τῆς ὕπαρξης, ὥστε καὶ ν' ἀρχίσει νὰ εἶναι Πατέρας ἢ Βασιλιάς, ἀλλ', ἀφοῦ ὑπάρχει πάντοτε, εἶναι πάντοτε καὶ Πατέρας καὶ Βασιλιάς, καὶ δὲν ἔχει καθόλου ἀρχὴ οὔτε τῆς ὕπαρξης οὔτε τῆς πατρότητας ἢ τῆς βασιλείας. Ἂν λοιπόν, ἐπειδὴ ὑπάρχει πάντοτε, εἶναι πάντοτε καὶ πατέρας καὶ βασιλιάς, ἄρα πάντοτε καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο συνυπάρχουν οὐσιωδῶς μὲ τὸν Πατέρα, προέρχονται ἀπὸ αὐτόν, ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὸν φυσικὰ πάνω ἀπὸ αἰτία καὶ λόγο, ὄχι ὅμως ἔπειτα

---

14. Χωρίο ποὺ δὲν ἔχει ἀνιχνευθεῖ.

ὕστερον. Ἡ γὰρ σχέσις συνενδείξεων κέκτηται δύναμιν, τὰ ὧν ἔστι τε καὶ λέγεται σχέσις, μετ' ἄλληλα θεωρεῖσθαι μὴ συγχωροῦσα.

Ταύτης οὖν ἀπαρξάμενοι τῆς προσευχῆς, γεραίρειν ἐναγόμεθα τὴν ὁμοούσιόν τε καὶ ὑπερούσιον Τριάδα, ὡς ποιητικὴν αἰτίαν τῆς ἡμετέρας γενέσεως. Πρὸς δὲ καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς ἐξαγγέλλειν διδασκόμεθα χάριν τῆς υἱοθεσίας, τὸν φύσει δημιουργὸν χάριτι Πατέρα καλεῖν ἀξιούμενοι, ἵνα, τοῦ κατὰ χάριν Γεννήτορος αἰδεσθέντες τὴν προσηγορίαν, ἐν τῷ βίῳ τοὺς χαρακτῆρας ἐπισημαίνειν σπουδάζωμεν τοῦ γεννήσαντος, ἁγιάζοντες αὐτοῦ ἐπὶ γῆς τὸ ὄνομα καὶ πατρώζοντες, καὶ τέκνα διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύμενοι, καὶ τὸν ταύτης αὐτουργὸν τῆς υἱοθεσίας φυσικὸν τοῦ Πατρὸς Υἱόν, δι' ὧν νοοῦμεν ἢ πράττομεν, μεγαλύνοντες.

Ἁγιάζομεν δὲ τοῦ ἐν οὐρανοῖς κατὰ χάριν Πατρὸς τὸ ὄνομα, τὴν πρόσυλον δηλαδὴ νεκροῦντες ἐπιθυμίαν καὶ φθοροποιῶν ἐκκαθαιρόμενοι παθῶν, εἴπερ ἁγιασμός ἐστιν ἡ κατ' αἴσθησιν τῆς ἐπιθυμίας παντελὴς ἀκινησία καὶ νέκρωσις, ἐν ᾗ γενόμενοι, τὰς ἀπρεπεῖς τοῦ θυμοῦ κατευνάζομεν ὑλακάς, οὐκ ἔχοντος ἔτι διεγείρουσαν αὐτόν, καὶ τῶν οἰκείων ἡδονῶν ὑπεραγωνίζεσθαι πείθουσαν τὴν ἐπιθυμίαν, ἤδη τῇ κατὰ τὸν λόγον ἁγιότητι νεκρωθεῖσαν. Κατὰ φύσιν γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ὑπάρχων ἔκδικος ὁ θυμός, τοῦ μαίνεσθαι παύεσθαι πέφυκεν, ὁπηνίκα ταύτην ἴδῃ νενεκρωμένην.

Εἰκότως οὖν τῇ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἀποβολῇ τὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς κατὰ τὴν προσευχὴν ἐπιγίνεται κράτος, τοῖς μετὰ τὴν τούτων ἀπόθεσιν λέγειν ἀξιουμένοις, «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου», τουτέστι, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἤδη τῷ τῆς πρᾳότητος λόγῳ τε καὶ τρόπῳ ναοποιηθεῖσι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Πνεύματος. «Ἐπὶ τίνα γάρ», φησί, «καταπαύσω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ταπεινὸν καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;», ὡς ἐν-

ἀπὸ αὐτόν, ἔγιναν ὅμως ἔπειτα γιὰ κάποια αἰτία. Γιατὶ ἡ σχέση ἔχει τὴ δύναμη ἀλληλοενδείξεων καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ θεωροῦνται τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο ὅσα λέγονται ὅτι σχετίζονται.

Κάνοντας λοιπὸν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς προσευχῆς, ὁδηγούμαστε στὸ νὰ δοξάζομε τὴν ὁμοούσια καὶ ὑπερούσια Τριάδα ὡς αἰτία ποιητικὴ τῆς γένεσής μας. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ διδασκόμαστε νὰ κηρύττομε τὴν πρὸς ἐμᾶς χάρη τῆς υἱοθεσίας, ἀφοῦ ἀξιωνόμαστε μὲ τὴ χάρη νὰ καλοῦμε Πατέρα τὸν κατὰ φύση Δημιουργό, ὥστε, σεβόμενοι τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ χάρη Πατέρα μας, νὰ φροντίζομε στὴ ζωή μας νὰ δείχνομε πάνω μας τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκείνου ποὺ μᾶς γέννησε, μὲ τὸ νὰ ἁγιάζομε πάνω στὴ γῆ τὸ ὄνομά του, νὰ γινόμαστε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα μας καὶ μὲ τὰ ἔργα μας ν' ἀποδεικνυόμαστε παιδιά του καὶ νὰ δοξολογοῦμε μὲ τὰ ἔργα καὶ τὶς σκέψεις μας τὸν αὐτουργὸ αὐτῆς τῆς υἱοθεσίας τὸν κατὰ φύση Υἱὸ τοῦ Πατέρα.

Καὶ ἁγιάζομε τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ χάρη Πατέρα μας στὸν οὐρανό, νεκρώνοντας δηλαδὴ τὴν προσκολλημένη στὴν ὕλη ἐπιθυμία καὶ καθαιρόμενοι ἀπὸ τὰ φθοροποιὰ πάθη, ἐφόσον ἁγιασμὸς εἶναι ἡ παντελὴς ἀκινησία καὶ νέκρωση τῆς κατὰ τὴν αἴσθηση ἐπιθυμίας, στὴν ὁποία κατάσταση ἀφοῦ περιέλθομε, κατευνάζομε τὰ ἀπρεπῆ ἀλυχτήματα τοῦ θυμοῦ, ἀφοῦ δὲ θὰ ἔχει τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸν ξεσηκώνει καὶ νὰ τὸν πείθει νὰ ὑπερασπίζεται τὶς οἰκεῖες ἡδονές, καθόσον θὰ ἔχει ἤδη νεκρωθεῖ μὲ τὴ σύμφωνη μὲ τὸ λόγο ἁγιότητα. Γιατὶ ὁ θυμὸς εἶναι καταφύση συνήγορος τῆς ἐπιθυμίας καὶ συνήθως σταματᾶ τὶς ἐκρήξεις του, ὅταν τὴν ἀντικρύσει νεκρή.

Εὔλογα λοιπὸν μὲ τὴν ἀποβολὴ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἔρχεται κατὰ τὴν προσευχὴ τὸ κράτος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, σ' ἐκείνους ποὺ ἀξιώνονται νὰ λένε μετὰ τὴν ἀπόθεση αὐτῶν· «Ἂς ἔρθει ἡ βασιλεία σου», δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, ἀφοῦ ἔχουν ἤδη γίνει ναός του[14α] ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὸ λόγο καὶ τὸν τρόπο τῆς πραότητας μέσω τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ λέγει· «Σὲ ποιὸν θὰ βρῶ ἀνάπαυση, ἂν ὄχι στὸν ταπεινὸ καὶ πράο, ποὺ τρέμει τοὺς

14α. Ἐφ. 2,21.

τεῦθεν εἶναι δῆλον, ὅτι τῶν ταπεινῶν καὶ πρᾳέων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. «Μακάριοι γάρ», φησίν, «οἱ πρᾳεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν». Γῆν ταύτην τὴν κατὰ φύσιν μέσην τοῦ παντὸς ἀπολαβοῦσαν θέσιν ὁ Θεὸς οὐκ ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν κληρονομίαν, εἴπερ ἀληθεύει φάσκων, «Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καί, «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ἑτέρῳ μετ' εὐνοίας δουλεύσαντι, «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου». Καὶ μετ' αὐτὸν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «Σαλπίσει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ, πρῶτοι ἐγερθήσοντια ἄφθαρτοι. Ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα».

Τούτων οὖν οὕτως ἐπηγγελμένων τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον, τίς μόνῳ τῷ ῥητῷ τῆς Γραφῆς προσηλώσας τὸν νοῦν, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἡτοιμασμένην ἀπὸ καταβολῆς κόσμου βασιλείαν, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου μυστικῶς ἀποκεκρυμμένην χαράν, καὶ τὴν διηνεκῆ καὶ παντελῶς ἀδιάστατον σὺν Κυρίῳ τῶν ἀξίων μονήν τε καὶ ἵδρυσιν, ταυτόν ποτ' ἂν τῇ γῇ φήσειε, λόγῳ κινούμενος καὶ λόγου θεραπευτὴς εἶναι ποθῶν; Ἀλλὰ νῦν γῆν φάσκειν, οἶμαι, τὴν παγίαν καὶ παντελῶς ἀμετάθετον ἀπὸ τοῦ καλοῦ τῆς τῶν πρᾳέων ἀτρεψίας ἕξιν καὶ δύναμιν, ὡς ἀεὶ σὺν Κυρίῳ ὑπάρχουσαν, καὶ χαρὰν ἀνέκλειπτον ἔχουσαν, καὶ βασιλείας ἀνέκαθεν ἡτοιμασμένης ἐπειλημμένην, καὶ τῆς ἐν οὐρανῷ στάσεώς τε καὶ τάξεως ἠξιωμένην, οἷα δὴ γῆν τινα μέσην τοῦ παντὸς θέσιν ἀπολαβοῦσαν τῆς ἀρετῆς τὸν λόγον, καθ' ὃν μέσος εὐφημίας καὶ δυσφημίας ὑπάρχων ὁ πρᾷος, ἀπαθὴς διαμένει, μήτε ταῖς εὐφημίαις φυσώμενος [ἐπαιρόμενος ἢ κενοδοξῶν],

λόγους μου;»[15], ὥστε νὰ εἶναι φανερὸ ἀπὸ αὐτό, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρας ἀνήκει στοὺς ταπεινοὺς καὶ πράους. Γιατὶ λέγει· «Μακάριοι οἱ πραεῖς, γιατὶ αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»[16]. Ὁ Θεὸς δὲν ὑποσχέθηκε σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν ὡς κληρονομία αὐτὴ τὴ γῆ ποὺ ἔλαβε κατὰ φύση τὴν κεντρικὴ θέση στὸ σύμπαν, ἐφόσον εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λέει· «Γιατί, ὅταν ἀναστηθοῦν ἀπὸ τοὺς νεκροὺς οὔτε νυμφεύονται οὔτε παντρεύονται, ἀλλὰ ζοῦν στὸν οὐρανὸ σὰν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»[17], καὶ «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου, κληρονομῆστε τὴν ἑτοιμασμένη γιὰ σᾶς βασιλεία ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»[18]. Καὶ σ' ἄλλο πάλι σημεῖο στὸν δοῦλο ποὺ ἐργάστηκε φιλότιμα λέγει· «Ἔλα μέσα στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου σου»[19]. Κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «Θὰ σαλπίσει καὶ οἱ νεκροὶ θὰ σηκωθοῦν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ πρῶτοι ἄφθαρτοι. Ἔπειτα ἐμεῖς οἱ ζωντανοί, ποὺ ἀπομένομε, μαζὶ μ' αὐτοὺς ταυτόχρονα θ' ἀναρπασθοῦμε μέσα στὰ σύννεφα, γιὰ νὰ προϋπαντήσομε τὸν Κύριο στὸν ἀέρα, καὶ ἔτσι πάντοτε θὰ εἴμαστε μαζὶ μὲ τὸν Κύριο»[20].

Ἔχοντας δοθεῖ αὐτὲς οἱ ὑποσχέσεις σὲ ὅσους ἀγαποῦν τὸν Κύριο, ποιός, ποὺ διέπεται ἀπὸ τὸ λόγο καὶ ποθεῖ νὰ εἶναι θεραπευτὴς τοῦ Λόγου, προσηλώνοντας τὸ νοῦ του στὸ λόγο μόνο τῆς Γραφῆς, θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ, ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ ἑτοιμασμένη ἀπὸ τὴν θεμελίωση τοῦ κόσμου βασιλεία καὶ ἡ μυστικὴ ἀπόκρυφη χαρὰ τοῦ Κυρίου καὶ ἡ διαρκὴς καὶ τελείως ἀδιάσπαστη παραμονὴ κι ἐγκατάσταση τῶν ἀξίων μαζὶ μὲ τὸν Κύριο εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴ δική μας γῆ; Ἀλλὰ τώρα γῆ λέγει, νομίζω, τὴ σταθερὴ καὶ τελείως ἀμετακίνητη ἕξη καὶ δύναμη τῆς ἀτρεψίας τῶν πράων ἀπὸ τὸ καλό, ἐπειδὴ αὐτὴ ὑπάρχει πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Κύριο, κυριαρχεῖ σ' αὐτὴ χαρὰ ποὺ δὲν σταματᾶ, ἔχει καταλάβει τὴ βασιλεία τὴν ἑτοιμασμένη ἀνέκαθεν, κι ἔχει ἀξιωθεῖ τὴ στάση καὶ τὴ θέση στὸν οὐρανό, σὰν ἀκριβῶς κάποια γῆ στὸ σύμπαν ποὺ ἔλαβε κεντρικὴ θέση, δηλαδὴ τὸ λόγο τῆς ἀρετῆς. Ὄντας ἐκεῖ ὁ πρᾶος ἀνάμεσα στὸν ἔπαινο καὶ στὴ δυσφημία[21], παραμένει ἀπαθής,

15. Ἠσ. 66,2. 16. Ματθ. 5,4. 17. Ματθ. 22,30. 18. Ματθ. 25,34. 19. Ὀπ. π. 21. 20. Α' Κορ. 15,52. Α' Θεσ. 4,15.16. 21. Β' Κορ. 6,8.

μήτε ταῖς δυσφημίαις στυγνούμενος [λυπούμενος]. Ὧν γὰρ ὁ λόγος ὑπάρχει κατὰ φύσιν ἐλεύθερος, ἀποστήσας τὴν ἔφεσιν, τούτων διοχλούντων ταῖς προσβολαῖς οὐκ αἰσθάνεται, καταπαύσας ἑαυτὸν τῆς περὶ ταῦτα ζάλης (2), καὶ πρὸς τὴν θείαν καὶ ἄπρακτον ἐλευθερίαν ὅλην τῆς ψυχῆς μεθορμήσας τὴν δύναμιν, ἧς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὁ Κύριος μεταδοῦναι ποθῶν, «Ἄρατε», φησί, «τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾷός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν», «ἀνάπαυσιν» λέγων τὸ τῆς θείας βασιλείας κράτος, ὡς πάσης ἀπηλλαγμένην δουλείας τοῖς ἀξίοις ἐμποιοῦν δεσποτείαν.

Εἰ δὲ τοῖς ταπεινοῖς καὶ πρᾳόις τὸ ἀκαθαίρετον τῆς ἀκηράτου βασιλείας δίδοται κράτος, τίς οὕτως ἀνέραστος καὶ πάντη τῶν θείων ἀνόρεκτος ἀγαθῶν, ὡς μὴ κατ' ἄκρον ἐφίεσθαι ταπεινώσεως καὶ πρᾳότητος, ἵνα γένηται τῆς θείας χαρακτὴρ βασιλείας, ὡς ἐφικτόν ἐστιν ἀνθρώπῳ, φέρων ἐν ἑαυτῷ τοῦ φύσει κατ' οὐσίαν ὡς ἀληθῶς μεγάλου βασιλέως Χριστοῦ, κατὰ τὴν χάριν ἀπαράλλακτον τὴν ἐν πνεύματι μόρφωσιν, ἐν ᾗ, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «οὐκ ἔστιν ἄρρεν καὶ θῆλυ», τουτέστι θυμὸς καὶ ἐπιθυμία, ὁ μὲν τυραννικῶς ἐκφέρων τὸν λογισμὸν καὶ τοῦ νόμου τῆς φύσεως ἔξω ποιούμενος τὴν διάνοιαν, ἡ δέ, τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἐφετῆς τε καὶ ἀπαθοῦς αἰτίας καὶ φύσεως ποιουμένη τὰ μετ' αὐτὴν ἐρασμιώτερα, καὶ διὰ τοῦτο τὴν σάρκα προτιμοτέραν τιθεμένη τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς νοουμένων δόξης τε καὶ λαμπρότητος ἐπιτερπεστέραν ἐργαζομένη τὴν τῶν φαινομένων ἀπόλαυσιν, τῷ κατ' αἴσθησιν λείῳ τῆς ἡδονῆς ἀπείργουσα τὸν νοῦν τῆς θείας καὶ συγγενοῦς τῶν νοητῶν ἀντιλήψεως, ἀλλ' ἡ λόγος μονώτατος καὶ αὐτῆς εἰς ἄκρον τῆς ἀπαθοῦς μέν, φυσικῆς δὲ ὅμως τοῦ σώματος δι' ἀρετῆς περιουσίαν γυμνούμενος στοργῆς καὶ διαθέσεως, νικῶντος τελείως τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἠθικῆς πείθοντος σχολάσαι φιλοσοφίας, ἡνίκα συγγίνε-

χωρὶς οὔτε ἀπὸ τοὺς ὕμνους νὰ ἐπαίρεται οὔτε ἀπὸ τὶς κατηγορίες νὰ σκυθρωπάζει. Αὐτῶν δηλαδὴ τῶν ὁποίων ὁ λόγος εἶναι κατὰ φύση ἐλεύθερος, ἀπομακρύνοντας τὴν ἐπιθυμία τους, ὅταν αὐτὰ τὸν ἐνοχλοῦν ἐπιτιθέμενα ἐναντίον του δὲν τὸ αἰσθάνεται, γιατὶ ἔχει ἀπαλλάξει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴ ζάλη ποὺ προκαλοῦν, ἀλλάζοντας καὶ κατευθύνοντας ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς πρὸς τὴ θεία καὶ ἀπράγμονα ἐλευθερία. Αὐτὴν ποθώντας ὁ Κύριος νὰ μεταδώσει στοὺς μαθητές του λέγει· «Σηκῶστε καὶ τοποθετῆστε στὸν ὦμο σας τὸ ζυγό μου, καὶ μάθετε ἀπὸ ἐμένα ὅτι εἶμαι πράος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά, καὶ θὰ βροῦν οἱ ψυχές σας ἀνάπαυση»[22]. Λέγοντας ἀνάπαυση, ἐννοεῖ τὸ κράτος τῆς θείας βασιλείας, ἐπειδὴ παρέχει στοὺς ἄξιους ἐξουσία ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε δουλεία.

Ἂν λοιπὸν στοὺς ταπεινοὺς καὶ πράους παραχωρεῖται τὸ ἀκατάλυτο κράτος τῆς ἀθάνατης βασιλείας, ποιὸς εἶναι τόσο γυμνὸς ἀπὸ ἔρωτα καὶ δίχως πόθο γιὰ τὰ θεῖα ἀγαθά, ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμεῖ ἀπέραντα ταπείνωση καὶ πραότητα, γιὰ νὰ γίνει ἡ ἀποτύπωση τῆς θείας βασιλείας, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο, ἔχοντας μέσα του τοῦ ἀληθινὰ ἀπὸ τὴ φύση του κατὰ τὴν οὐσία μεγάλου βασιλιᾶ Χριστοῦ κατὰ χάρη ἀπαράλλαχτη τὴ διαμόρφωσή του κατὰ τὸ Πνεῦμα; Σ' αὐτήν, λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «δὲν ὑπάρχει ἄνδρας καὶ γυναῖκα»[23], δηλαδὴ θυμὸς κι ἐπιθυμία. Ὁ θυμὸς ἀπωθεῖ αὐταρχικὰ τὸ λογισμὸ καὶ διώχνει τὴ σκέψη ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φύσης, ἐνῶ ἡ ἐπιθυμία κάνει ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ μόνη ἐπιθυμητὴ καὶ ἀπαθὴ αἰτία καὶ φύση πιὸ ἐπιθυμητὰ τὰ ἔπειτα ἀπὸ αὐτήν, καὶ γι' αὐτὸ θεωρεῖ τὴ σάρκα προτιμότερη ἀπὸ τὸ πνεῦμα, κι ἀπὸ τὴ δόξα καὶ τὴ λαμπρότητα τῶν νοητῶν κάνοντας πιὸ εὐχάριστη τὴν ἀπόλαυση τῶν ὁρατῶν, ἐμποδίζοντας τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ θεία καὶ συγγενῆ ἀντίληψη τῶν νοητῶν μὲ τὴν κατ' αἴσθηση ἁπαλότητα τῆς ἡδονῆς. Ἀντίθετα ὑπάρχει μόνον ὁ λόγος ὁ καταμόναχος, ποὺ ἀπὸ περίσσεια ἀρετῆς εἶναι γυμνὸς κι ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα ὁλότελα τὴν ἀπαθῆ βέβαια, ἀλλὰ φυσικὴ στοργὴ καὶ διάθεση τοῦ σώματος, ποὺ νικάει τελείως τὴ φύση, πείθοντας τὸ νοῦ νὰ σχολά-

---

22. Ματθ. 11,29.

23. Γαλ. 3,28.

σθαι δέοι τῷ ὑπερουσίῳ λόγῳ δι' ἁπλῆς καὶ ἀμεροῦς θεωρίας τὸν νοῦν, κἂν συντελεῖν αὐτῷ πέφυκεν εἰς ῥᾳδίαν τῶν χρονικῶς ῥεόντων τομὴν καὶ διάβασιν, ὧν διαβαθέντων, οὐκ εὔλογον ἐπιβαρεῖσθαι καθάπερ μηλωτῇ τῷ κατ' ἦθος τρόπῳ, τὸν ἀποφανθέντα τοῖς αἰσθητοῖς ἀκατάσχετον;

Καὶ δηλοῖ τοῦτο σαφῶς Ἠλίας ὁ μέγας, δι' ὧν ἔπραττε τυπικῶς τοῦτο παραδεικνὺς τὸ μυστήριον, τὴν μὲν μηλωτήν, φημὶ δὲ τῆς σαρκὸς τὴν νέκρωσιν, ἐν ᾗ τὸ μεγαλοπρεπὲς πέπηγε τῆς ἠθικῆς κοσμιότητος, κατὰ τὴν ἁρπαγὴν Ἐλισσαίῳ διδοὺς εἰς συμμαχίαν τοῦ πνεύματος κατὰ πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως καὶ πληγὴν τῆς ἀστάτου καὶ ῥεούσης φύσεως, ἧς τύπος ὑπῆρχεν ὁ Ἰορδάνης, πρὸς τὸ μὴ σχεθῆναι τὸν μαθητὴν τῆς πρὸς τὴν ἁγίαν γῆν διαβάσεως, τῷ θολερῷ τε καὶ ὀλισθηρῷ περικλυσθέντα τῆς τῶν ὑλικῶν προσπαθείας, αὐτὸς δὲ χωρῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἄνετος, οὐδενὶ τῶν ὄντων παντελῶς κατὰ τὴν σχέσιν κρατούμενος, ἁπλοῦς τε τὴν ἔφεσιν καὶ τὴν γνώμην ἀσύνθετος, πρὸς τὸν ἁπλοῦν τῇ φύσει διὰ τῶν ἀλληλούχων γενικῶν ἀρετῶν, γνωστικῶς ἀλλήλαις συνηρημένων, ὡς ἵππων πυρίνων τὴν ἐνδημίαν ποιούμενος. Ἔγνω γὰρ ὅτι δεῖ τῷ Χριστοῦ μαθητῇ [τὸν Χριστοῦ μαθητὴν] ἀπογενέσθαι τὰς ἀνίσους διαθέσεις (3), ὧν ἡ διαφορότης ἐλέγχει τὴν ἀλλοτρίωσιν, εἴπερ διάχυσιν μὲν τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος τὸ κατ' ἐπιθυμίαν πάθος, αἵματος δὲ ζέσιν κινούμενον σαφῶς τὸ θυμικὸν ἀπεργάζεται, καὶ φθάσας οἷα δὴ ζῶν ἐν Χριστῷ καὶ κινούμενος καὶ ὤν, ἑαυτοῦ τὴν τῶν ἀνίσων ἀλλόκοτον [καὶ ἀλλοκότων] ἀπέθετο γένεσιν, μὴ φέρων ἐν ἑαυτῷ, καθάπερ ἄρρεν καὶ θῆλυ, τὰς ἐναντίας, ὡς ἔφην, τούτων τῶν παθῶν διαθέσεις, ἵνα μὴ δουλωθῇ τούτοις ὁ λόγος, ταῖς αὐτῶν ἀστάτοις μεταβολαῖς ἀλλοιούμενος, ᾧ φυσικῶς τὸ τῆς θείας εἰκόνος ἐγκέκραται σέβας, πεῖθον τὴν ψυχὴν μεταπλασθῆναι

σει ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ ἀπὸ τὴν ἠθικὴ φιλοσοφία, ὅταν πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸν ὑπερούσιο Λόγο μὲ ἁπλῆ κι ἀσύνθετη θεωρία, ἔστω κι ἂν ἔχει στὴ φύση του νὰ συντελεῖ στὴν εὔκολη διακοπὴ καὶ διάβαση ὅσων ρέουν μέσα στὸ χρόνο, καὶ ποὺ ὅταν αὐτὰ διαβαθοῦν δὲν εἶναι εὔλογο νὰ ἐπιβαρύνεται, σὰν μὲ μηλωτή, στὸν τρόπο καὶ τὴ συμπεριφορὰ αὐτὸς ποὺ ἀποδείχθηκε ἀσύλληπτος ἀπὸ τὰ αἰσθητά.

Καὶ τὸ φανερώνει αὐτὸ μὲ σαφήνεια ὁ μέγας Ἠλίας[24], ὑποδηλώνοντας τοῦτο τὸ μυστήριο μὲ παράδειγμα τὰ ὅσα ἔπραττε· τὴ μηλωτή, ἐννοῶ τὴ νέκρωση τῆς σάρκας, στὴν ὁποία εἶχε στερεωθεῖ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἠθικῆς κοσμιότητας, κατὰ τὴν ἁρπαγή του τὴ δίνει στὸν Ἐλισσαῖο, γιὰ νὰ ἔχει σύμμαχο τὸ πνεῦμα ἐναντίον κάθε ἀντίπαλης δύναμης καὶ νὰ δίνει χτυπήματα στὴν ἄστατη καὶ ρέουσα φύση, τῆς ὁποίας τύπος ἦταν ὁ Ἰορδάνης, γιὰ νὰ μὴν κρατηθεῖ ὁ μαθητής, κατὰ τὴ διάβασή του στὴν ἅγια γῆ, κατακλυσμένος ἀπὸ τὴ θολερότητα καὶ ὀλισθηρότητα τῆς προσκόλλησης στὰ ὑλικά. Ἐνῶ ὁ ἴδιος προχωρώντας πρὸς τὸν Θεὸ ἐλεύθερος, χωρὶς νὰ κατέχεται καὶ νὰ κρατιέται ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα, ἁπλὸς στὴν ἐπιθυμία καὶ δίχως πολύπλοκη γνώμη, ἔσπευδε νὰ ἐγκατασταθεῖ πρὸς Ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἁπλὸς στὴ φύση, μὲ τὴν ἀλληλυχία τῶν γενικῶν ἀρετῶν, ποὺ εἶναι δεμένες γνωστικὰ μεταξύ τους σὰν πύρινα ἄλογα. Γιατὶ ἔμαθε ὅτι πρέπει ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ ν' ἀποβάλει τὶς ἄνισες διαθέσεις, ἡ διαφορὰ τῶν ὁποίων φανερώνει τὴν ἀποξένωσή τους, ἐφόσον βέβαια τὸ πάθος τῆς ἐπιθυμίας προκαλεῖ σαφῶς διάχυση τοῦ γύρω ἀπὸ τὴν καρδιά αἵματος, ἐνῶ ὁ θυμὸς ποὺ ξεσπᾶ προκαλεῖ βρασμὸ αἵματος. Κι ἀφοῦ ἔφτασε σὰν κάποιος ποὺ ζεῖ καὶ κινεῖται καὶ ὑπάρχει μέσα στὸν Χριστό[25], ἀπέβαλε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴν ἀλλόκοτη γένεση τῶν ἄνισων, μὴ φέροντας μέσα του σὰν ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ τὶς ἀντίθετες, ὅπως εἶπα, διαθέσεις αὐτῶν τῶν παθῶν, γιὰ νὰ μὴν ὑποδουλωθεῖ σ' αὐτὲς τὸ λογικὸ ἀλλάζοντας μὲ τὶς ἀκατάστατες μεταβολές τους, μέσα στὸ ὁποῖο ἔχει ἀναμιχθεῖ τὸ σέβας τῆς θείας εἰκό-

---

24. Δ' Βασ. 2, 11.

25. Πράξ. 17, 28.

κατὰ τὴν γνώμην πρὸς τὴν θείαν ὁμοίωσιν καὶ γενέσθαι τῆς συνυφισταμένης οὐσιωδῶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῶν ὅλων μεγάλης βασιλείας, ὡς Πνεύματος ἁγίου παμφαὲς οἰκητήριον, ὅλην δεχόμενον, εἰ θέμις εἰπεῖν, τῆς θείας φύσεως, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν ἐξουσίαν τῆς γνώσεως, καθ᾿ ἣν ἡ θέλων Χριστὸς γεννᾶται μυστικῶς, διὰ τῶν σωζομένων σαρκούμενος, καὶ μητέρα παρθένων ἀπεργαζόμενος τὴν γεννῶσαν ψυχήν, οὐκ ἔχουσαν, ἵνα συνελὼν εἴπω, κατὰ τὴν σχέσιν, ὥσπερ ἄρρεν καὶ θῆλυ, τὰ γνωρίσματα τῆς ὑπὸ φθορὰν καὶ γένεσιν φύσεως.

Ξενιζέσθω δὲ μηδεὶς τὴν φθορὰν τῆς γενέσεως ἀκούων προταττομένην. Ἀπαθῶς γὰρ σὺν ὀρθῷ λόγῳ τὴν τῶν γινομένων καὶ ἀπογινομένων φύσιν διασκοπήσας, εὑρήσει σαφῶς ἐκ φθορᾶς καὶ εἰς φθορὰν τὴν γένεσιν ἀρχομένην καὶ λήγουσαν, ἧς τὰ σημαντικὰ πάθη, καθάπερ ἔφην, οὐκ ἔχει Χριστός, ἤγουν ὁ τοῦ Χριστοῦ τε καὶ κατὰ Χριστὸν βίος τε καὶ λόγος, εἴπερ ὁ λέγων ἐστὶν ἀληθής, «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔστιν ἄρρεν καὶ θῆλυ», τὰ σημεῖα δηλαδὴ καὶ τὰ πάθη δηλῶν τῆς ὑπὸ φθορὰν καὶ γένεσιν φύσεως, ἀλλ᾿ ἢ μόνον θεοειδὴς λόγος γνώσει θείᾳ πεποιωμένος, καὶ γνώμης μοναδικὴ κίνησις, μόνην αἱρουμένη τὴν ἀρετήν.

«Οὔτε Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος», δι᾿ ὧν τῆς περὶ Θεοῦ δόξης ὁ διάφορος σημαίνεται λόγος, ἤ, τό γε μᾶλλον ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀντικείμενος. Ὁ μὲν (ἑλληνικὸς λόγος] ἀφρόνως εἰσηγούμενος πολυαρχίαν καὶ τὴν μίαν ἀρχὴν ἀντικειμέναις ἐνεργείαις τε καὶ δυνάμεσι καταμερίζων, καὶ πλαττόμενος σέβας πολύθεον, τῷ τε πλήθει τῶν προσκυνουμένων στασιαζόμενον, καὶ τῷ διαφόρῳ

νας, τὸ ὁποῖο πείθει τὴν ψυχὴ νὰ μεταπλαστεῖ κατὰ τὴ γνώμη γιὰ τὴν ὁμοίωση μὲ τὸν Θεὸ καὶ νὰ γίνει τῆς μεγάλης βασιλείας, ποὺ συνυπάρχει οὐσιωδῶς μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τῶν ὅλων, σὰν ὁλόφωνο κατοικητήριο τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ποὺ δέχεται, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ πῶ, κατὰ τὸ δυνατὸ τῆς θείας φύσης ὅλη τὴν ἐξουσία γιὰ τὴ γνώση, κατὰ τὴν ὁποία συμβαίνει ν' ἀφανίζεται ἡ γένεση τῶν χειρότερων καὶ νὰ ἐγκαθίσταται ἡ γένεση τῶν καλύτερων, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ φυλάει ἴδια μὲ τὸν Θεὸ ἀπαραβίαστη μέσα της κατὰ τὴ χάρη τῆς κλήσης τὴν ὕπαρξη τῶν ἀγαθῶν ποὺ τῆς δωρήθηκαν. Κατ' αὐτὴν πάντοτε ὁ Χριστὸς θέλοντας γεννιέται μυστικά, παίρνοντας σάρκα μέσω αὐτῶν ποὺ σώζονται καὶ κάνοντας μητέρα παρθένο τὴν ψυχὴ ποὺ γεννᾶ, ἀφοῦ δὲν ἔχει, γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, κατὰ τὴ σύναψη σχέση, ὅπως ἀρσενικὸ καὶ θηλυκό, τὰ γνωρίσματα τῆς φύσης ποὺ φθείρεται καὶ γίνεται.

Καὶ κανένας ἂς μὴν παραξενεύεται βλέποντας νὰ προτάσσεται ἀπὸ τὴ γένεση ἡ φθορά. Γιατί, ἂν ἐξετάσει μὲ ἀπάθεια καὶ ὀρθὸ λόγο τὴ φύση ὅλων ὅσων γίνονται καὶ καταστρέφονται, θὰ βρεῖ ὁλοκάθαρα ὅτι ἡ γένεση ἀρχίζει ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ καταλήγει στὴ φθορά, τῆς ὁποίας τὰ πάθη ποὺ τὴ σημαδεύουν, ὅπως εἶπα, λείπουν ἀπὸ τὸν Χριστό, δηλαδὴ ὁ τοῦ Χριστοῦ καὶ σύμφωνα μὲ τὸν Χριστὸ βίος καὶ λόγος, ἀφοῦ ἀληθεύει αὐτὸς ποὺ λέγει· «Στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει ἄνδρας καὶ γυναίκα»[26], δηλώνοντας δηλαδὴ τὰ σημεῖα καὶ τὰ πάθη τῆς φύσης ποὺ διατελεῖ κάτω ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὴ γένεση, παρὰ μόνο λόγος θεῖος ἐμποτισμένος μὲ τὴ θεία γνώση, καὶ μοναδικὴ κίνηση τῆς γνώμης, ποὺ προτιμᾶ μόνο τὴν ἀρετή.

«Οὔτε Ἕλληνας καὶ Ἰουδαῖος», μὲ τοὺς ὁποίους δηλώνεται ὁ διάφορος λόγος γιὰ τὴν ἀντίληψη περὶ Θεοῦ, ἤ, γιὰ νὰ ποῦμε τὸ ἀληθινότερο, ὁ ἀντίθετος. Ὁ ἑλληνικὸς (λόγος) εἰσάγει πολυαρχία καὶ καταμερίζει τὴ μία ἀρχὴ μὲ ἀντικείμενες ἐνέργειες καὶ δυνάμεις, δημιουργώντας μιὰ πλαστὴ πολύθεη θρησκεία, ποὺ εἶναι σὲ διάσταση ἐξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν θεῶν καὶ ποὺ περιγελᾶται

---

26. Γαλ. 3,28.

τῆς προσκυνήσεως τρόπῳ γελώμενον. Ὁ δὲ (ἰουδαϊκὸς λόγος), μίαν μέν, στενὴν δὲ καὶ ἀτελῆ καὶ σχεδὸν ἀνυπόστατον, ὡς λόγου καὶ ζωῆς ἔρημον, πρὸς ἶσον κακὸν τῷ προτέρῳ λόγῳ διὰ τῶν ἐναντίων ἐκπίπτων, τὴν ἀθεΐαν, ἑνὶ περιγράφων προσώπῳ τὴν μίαν ἀρχήν, καὶ ταύτην δίχα Λόγου καὶ Πνεύματος ὑφισταμένην, ἢ Λόγῳ καὶ Πνεύματι πεποιωμένην, μὴ συνορῶν, ὅτι τίς Θεός, τούτων ἠμοιρημένος, ἢ πῶς Θεὸς μεθέξει παραπλησίως τοῖς ὑπὸ γένεσιν λογικοῖς, ὡς συμβεβηκότων τούτων μεμοιραμένος, ὢν ἐν Χριστῷ τὸ παράπαν, ὡς ἔφην (4), οὐδείς, ἀλλὰ μόνος ἀληθοῦς εὐσεβείας λόγος καὶ πάγιος μυστικῆς θεολογίας θεσμός, τήν τε τοῦ προτέρου λόγου διαστολὴν τῆς θεότητος ἀποπεμπόμενος καὶ τὴν τοῦ δευτέρου μὴ παραδεχόμενος συστολήν, ἵνα μὴ τῷ φυσικῷ πλήθει στασιαστικόν· Ἑλληνικὸν γὰρ ἢ τῷ καθ' ὑπόστασιν ἑνικῷ παθητόν· Ἰουδαϊκὸν γάρ, ὡς Λόγου καὶ Πνεύματος ἐστερημένον, ἢ Λόγῳ καὶ Πνεύματι πεποιωμένον, ἀλλ' οὐκ ὃν νοῦς καὶ Λόγος καὶ Πνεῦμα τὸ θεῖον πρεσβεύεται, καὶ διδάσκων ἡμᾶς, τοὺς κλήσει χάριτος κατὰ πίστιν εἰσπεποιημένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, μίαν εἰδέναι θεότητος φύσιν καὶ δύναμιν, ἤγουν, ἕνα Θεὸν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρούμενον, οἷα δὴ μόνον ἀναίτιον νοῦν οὐσιωδῶς ὑφεστῶτα, μόνου κατ' οὐσίαν ὑφεστῶτος ἀνάρχου Λόγου γεννήτορα, καὶ μόνης ἀϊδίου ζωῆς οὐσιωδῶς ὑφεστώσης, ὡς Πνεύματος ἁγίου πηγήν, ἐν Μονάδι Τριάδι, καὶ ἐν Τριάδι Μονάδα, οὐκ ἄλλην ἐν ἄλλῃ· οὐ γὰρ ὡς ἐν οὐσίᾳ τῇ μονάδι συμβεβηκός ἐστιν ἡ Τριάς, ἢ τὸ ἔμπαλιν, ἐν Τριάδι Μονάς· ἄποιος γάρ.

Οὐδ' ὡς ἄλλην καὶ ἄλλην· οὐ γὰρ ἑτερότητι φύσεως τῆς Τριάδος ἡ Μονὰς διενήνοχεν ἁπλῆ τε καὶ μία φύσις τυγχάνουσα. Οὐδ' ὡς ἄλλην παρ' ἄλλην· οὐ γὰρ ὑφέσει δυνάμεως διακέκριται τῆς Μονάδος ἡ Τριὰς ἢ τῆς Τριάδος ἡ Μονάς· ἢ ὡς κοινόν τε καὶ γενικὸν ἐπινοίᾳ μόνῃ θεωρητὸν τῶν ὑπ' αὐτὸ μερικῶν, πα-

λόγω τοῦ διαφόρου τρόπου προσκύνησης. Ὁ Ἰουδαϊκὸς πάλι εἰσηγεῖται τὴν θρησκεία ἑνὸς Θεοῦ, ἀλλὰ περιορισμένη καὶ ἀτελῆ καὶ σχεδὸν ἀνυπόστατη, ἐπειδὴ εἶναι ἄδεια ἀπὸ λόγο καὶ ζωή, ξεπέφτοντας μὲ τὰ ἀντίθετα σὲ ἴσο κακὸ μὲ τὴν προηγούμενη θρησκεία, τὴν ἀθεΐα, περιορίζοντας σ' ἕνα πρόσωπο τὴ μία ἀρχὴ καὶ μάλιστα ποὺ ὑπάρχει χωρὶς τὸ Λόγο καὶ τὸ Πνεῦμα, ἢ ποὺ δὲν εἶναι ἐμποτισμένη μὲ Λόγο καὶ Πνεῦμα, μὴ ἀντιλαμβανόμενος ποιὸς Θεὸς εἶναι ἄμοιρος ἀπὸ αὐτά, ἢ πῶς ὁ Θεὸς θὰ γίνει μέτοχος παραπλήσια μὲ τὰ λογικὰ ποὺ ὑπακούουν στὸ νόμο τῆς γένεσης, καὶ δεχόμενός τα ὡς συμβεβηκότητα. Ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, ὅπως εἶπα, δὲν θὰ βρεθεῖ κανένας, ἀλλὰ θὰ βρεθεῖ μόνο λόγος ἀληθινῆς εὐσέβειας καὶ θεσμὸς πάγιος μυστικῆς θεολογίας, ποὺ καὶ ἀπορίπτει τὴ διαστολὴ τῆς θεότητας στὴν πρώτη θρησκεία καὶ δὲν παραδέχεται τὴ συστολή της στὴ δεύτερη, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει σύγκρουση μὲ τὸ φυσικὸ πλῆθος. Πρεσβεύεται δηλαδὴ τὸ θεῖο, καὶ ἑλληνικὸ ἢ παθητὸ στὴν ὑποστατικὴ μοναδικότητά του, καὶ ἰουδαϊκὸ ἐπειδὴ στερεῖται Λόγο καὶ Πνεῦμα ἢ ἔχει ἐμποτιστεῖ μὲ Λόγο καὶ Πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν εἶναι νοῦς καὶ Λόγος καὶ Πνεῦμα. Καὶ μᾶς διδάσκει ἐμᾶς, ποὺ υἱοθετηθήκαμε μὲ τὴν κλήση τῆς χάριτος γιὰ τὴν πίστη μας στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, ν' ἀναγνωρίζομε μία φύση καὶ δύναμη τῆς θεότητας, δηλαδὴ ἕνα Θεὸ ποὺ τὸν νοοῦμε ὡς Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὑπάρχει κατ' οὐσίαν ὡς νοῦς χωρὶς ἀρχὴ καὶ αἰτία, Πατέρας τοῦ μόνου μὲ πραγματικὴ ὕπαρξη ἄναρχου Λόγου, καὶ πηγὴ τῆς μόνης ἀΐδιας ζωῆς ποὺ πραγματικὰ ὑπάρχει, τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Τριάδα σὲ Μονάδα καὶ Μονάδα σὲ Τριάδα, ὄχι ὅμως τὴ μία μέσα στὴν ἄλλη· γιατὶ ἡ Τριάδα δὲν εἶναι στὴ μονάδα συμβεβηκὸς ὅπως σὲ μιὰ οὐσία, ἢ τὸ ἀντίθετο ἡ Μονάδα στὴν Τριάδα, γιατὶ εἶναι δίχως ποιό.

Οὔτε εἶναι ἄλλη καὶ ἄλλη, σὰν δύο χωριστά. Γιατὶ δὲν διαφέρει μὲ τὴν ἑτερότητα τῆς φύσης της ἡ Μονάδα ἀπὸ τὴν Τριάδα, ἀφοῦ εἶναι ἁπλῆ καὶ μία φύση. Οὔτε σὰν παράλληλη σὲ μία ἄλλη, γιατὶ ἡ Τριάδα δὲν διακρίνεται ἀπὸ τὴ μονάδα ἢ ἡ μονάδα ἀπὸ τὴν Τριάδα γιὰ τὴν λιγότερη δύναμή της. Οὔτε παραλλάσσει ἡ

ρήλλακται τῆς Τριάδος ἡ Μονάς, οὐσία κυρίως ἀνθύπαρκτος οὖσα καὶ δύναμις ὄντως αὐτοσθενής. Οὐδ᾽ ὡς ἄλλην παρ᾽ ἄλλην, οὐ γὰρ ὑφέσει δυνάμεως διακέκριται τῆς Μονάδος ἡ Τριάς, ἢ τῆς Τριάδος ἡ Μονάς· ἢ ὡς κοινόν τι καὶ γενικὸν ἐπινοίᾳ μόνῃ θεωρητὸν τῶν ὑπ᾽ αὐτὸ μερικῶν, παρήλλακται τῆς Τριάδος ἡ Μονὰς οὐσία κυρίως ἀνθύπαρκτος οὖσα, καὶ δύναμις ὄντως αὐτοσθενής. Οὐδ᾽ ὡς δι᾽ ἄλλης ἄλλην· οὐ γὰρ μεσιτεύεται σχέσει τὸ ταυτὸν πάντῃ καὶ ἄσχετον (5), ὡς πρὸς αἴτιον αἰτιατόν. Οὐδ᾽ ὡς ἐξ ἄλλης ἄλλην· οὐ γὰρ κατὰ παραγωγὴν ἐκ Μονάδος Τριάς, ἀγένητος ὑπάρχουσα καὶ αὐτέκφαντος, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἀληθῶς Μονάδα καὶ Τριάδα, καὶ λεγομένην καὶ νοουμένην· τὸ μὲν τῷ κατ᾽ οὐσίαν λόγῳ, τὸ δὲ τῷ καθ᾽ ὕπαρξιν τρόπῳ, ὅλην Μονάδα τὴν αὐτήν, μὴ μεμερισμένην ταῖς ὑποστάσεσι, καὶ ὅλην Τριάδα τὴν αὐτήν, τῇ Μονάδι μὴ συγκεκχυμένην, ἵνα μὴ τῷ μερισμῷ τὸ πολύθεον, ἢ τῇ συγχύσει τὸ ἄθεον εἰσκομίζηται, ἅπερ φεύγων ὁ κατὰ Χριστὸν λαμπρύνεται λόγος. Λέγω δὲ Χριστοῦ λόγον, τὸν καινὸν κήρυγμα τῆς ἀληθείας, ἐν ᾧ «οὐκ ἔστιν ἄρρεν καὶ θῆλυ», φημὶ δὲ τὰ σημεῖα καὶ τὰ πάθη τῆς ὑπὸ φθορὰν καὶ γένεσιν φύσεως.

«Οὐχ Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος», οἱ περὶ θεότητος ἀντικείμενοι λόγοι· «οὐ περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία», αἱ τούτοις δηλαδὴ κατάλληλοι λατρεῖαι, ἡ μὲν διὰ τὰ σύμβολα τοῦ νόμου τὴν φαινομένην κτίσιν κακίζουσα καὶ τὸν κτίστην ὡς κακῶν ποιητὴν διαβάλλουσα, ἡ δὲ διὰ τὰ πάθη ταύτην θεοποιοῦσα καὶ τῷ κτίστῃ ἐπανιστῶσα τὸ ποίημα, καὶ πρὸς ἴσον κακὸν ἄμφω τὴν θείαν ὕβριν ἀλλήλαις συλλήγουσαι [συλλέγουσαι, συνάγουσαι]. «Οὐ βάρβαρος καὶ Σκύθης», τουτέστιν ἡ πρὸς ἑαυτὴν στασιαστικὴ τῆς μιᾶς ἀλληλοκτονίας παρὰ φύσιν τοῖς ἀνθρώποις εἰσεφθάρη νόμος. «Οὔτε δοῦλος καὶ ἐλεύθερος», ἡ τῆς αὐτῆς δηλονότι παρὰ γνώμην διαίρεσις φύσεως, ἄτιμον ποιουμένη τὸν κατὰ φύσιν ὁμότιμον, νόμον ἐπίκουρον ἔχουσα τὴν τυραννοῦσαν τὸ τῆς εἰκόνος ἀξίωμα, τῶν δεσποζόντων διάθεσιν.

Μονάδα ἀπὸ τὴν Τριάδα σὰν ἕνα κοινὸ καὶ γενικὸ τῶν μερικῶν ποὺ ὑπάγονται σ' αὐτὸ θεωρούμενο μόνο μὲ τὴ σκέψη, ἀφοῦ εἶναι πραγματικὰ αὐθύπαρκτη οὐσία καὶ δύναμη πραγματικὰ αὐτοδύναμη. Οὔτε ὡς μία μέσω μιᾶς ἄλλης, γιατὶ δὲν μεσολαβεῖ σχέση ἀνάμεσα σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι τελείως ταυτὸ καὶ στὸ ἄσχετο, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ αἰτιατὸ ὡς πρὸς τὸ αἴτιό του. Οὔτε ὡς μία ἄλλη προερχόμενη ἀπὸ ἄλλη, γιατὶ ἡ Τριάδα δὲν παράγεται ἀπὸ τὴ μονάδα, ἀφοῦ εἶναι ἀγένητη καὶ αὐτοφανέρωτη, ἀλλ' εἶναι ἀληθινὰ ἡ αὐτὴ μονάδα καὶ Τριάδα καὶ λεγομένη καὶ νοούμενη· τὸ ἕνα ὡς πρὸς τὸ λόγο τῆς οὐσίας, καὶ τὸ ἄλλο ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς ὕπαρξης. Ὁλόκληρη μονάδα ἡ ἴδια, ἀμέριστη στὶς ὑποστάσεις, καὶ ἡ ἴδια ὁλόκληρη Τριάδα, ποὺ δὲ συγχέεται στὴ μονάδα, γιὰ νὰ μὴν εἰσάγει τὴν πολυθεΐα μὲ τὸ μερισμὸ ἢ τὴν ἀθεΐα μὲ τὴ σύγχυση, τὰ ὁποῖα ἀποφεύγοντας ὁ λόγος γιὰ τὸν Χριστὸ λαμπρύνεται. Λόγο βέβαια τοῦ Χριστοῦ ὀνομάζω τὸ νέο κήρυγμα τῆς ἀλήθειας, στὸ ὁποῖο «δὲν ὑπάρχει ἄνδρας καὶ γυναίκα»[27], κι ἐννοῶ τὰ σημεῖα καὶ τὰ πάθη τῆς φύσης ποὺ ὑπόκειται στὴ φθορὰ καὶ τὴ γένεση.

Ἐπίσης «δὲν ὑπάρχει Ἕλληνας καὶ Ἰουδαῖος»[28], οἱ ἀντίθετοι δηλαδὴ λόγοι περὶ θεότητος· «δὲν ὑπάρχει περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία»[29], οἱ λατρεῖες δηλαδὴ ποὺ ἁρμόζουν σ' αὐτούς. Ἡ μία ποὺ γιὰ τὰ σύμβολα τοῦ νόμου χαρακτηρίζει κακὴ τὴ φαινόμενη κτίση καὶ διαβάλλει τὸν κτίστη ὡς ποιητὴ τῶν κακῶν· ἡ ἄλλη ποὺ γιὰ τὰ πάθη τὴ θεοποιεῖ καὶ ἐξεγείρει τὸ δημιούργημα ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ του, καταλήγοντας καὶ οἱ δύο μαζὶ στὸ ἴδιο κακό, τὴν προσβολὴ τοῦ Θείου. «Δὲν ὑπάρχει βάρβαρος καὶ Σκύθης»[30], δηλαδὴ ἡ ἠθελημένη διάσταση τῆς μιᾶς φύσεως μὲ τὸν ἑαυτό της, ποὺ προκάλεσε τὴ φθαρτικὴ εἴσοδο στοὺς ἀνθρώπους ὁ παρὰ φύση νόμος τῆς ἀλληλοκτονίας. «Οὔτε δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος»[31], ἡ παρὰ γνώμη δηλαδὴ διαίρεση τῆς ἴδιας φύσης, ποὺ ἀτιμάζει ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἰσότιμο, ἔχοντας ὡς ἐπίκουρό της τὴ διάθεση τῶν δεσποτῶν, ποὺ κατατυραννεῖ τὴν ἀξία τῆς θείας εἰκόνας.

27. Γαλ. 3, 28. 28. Ὅπ. π. Κολ. 3, 11. 29. Κολ. 3, 11.
30. Ὅπ. π. 31. Ὅπ. π.

«Ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός», διὰ τῶν ὑπὲρ φύσιν καὶ νόμον, τὴν τῆς ἀνάρχου βασιλείας δημιουργῶν ἐν πνεύματι μόρφωσιν, ἥν, ὡς ἀποδέδεικται, πέφυκε χαρακτηρίζειν καρδίας ταπείνωσις καὶ πρᾳότης, ὧν ἡ σύνοδος τέλειον τὸν κατὰ Χριστὸν κτιζόμενον ἀποδείκνυσιν ἄνθρωπον. Πᾶς γὰρ ταπεινόφρων, πάντως καὶ πρᾷος, καὶ πᾶς πρᾷος, πάντως καὶ ταπεινόφρων· ταπεινόφρων μὲν ὡς γνοὺς ἑαυτὸν ἔχοντα τὸ εἶναι δεδανεισμένον, πρᾷος δὲ ὡς διαγνοὺς τῶν δοθεισῶν αὐτῷ κατὰ φύσιν δυνάμεων τὴν χρῆσιν, καὶ τῷ μὲν λόγῳ πρὸς ἀρετῆς γένεσιν τούτων διδοὺς τὴν ὑπηρεσίαν, τῆς αἰσθήσεως δὲ τελείως τὴν τούτων συστέλλων ἐνέργειαν. Καὶ διὰ τοῦτο κατὰ μὲν τὸν νοῦν πρὸς Θεὸν ἀεικίνητος ὤν, κατὰ δὲ τὴν αἴσθησιν οὐδὲ πάντων ὁμοῦ τῶν πρὸς σῶμα λυπηρῶν πεῖραν λαμβάνων παντελῶς κινούμενος, ἢ λύπης ἴχνος ἐντυπῶν τῇ ψυχῇ, πρὸς παραλλαγὴν τῆς ἐν αὐτῇ χαροποιοῦ διαθέσεως· οὐ γὰρ ἡγεῖται στέρησιν ἡδονῆς ὑπάρχειν τὸ κατ᾽ αἴσθησιν ἀλγεινόν. Ἡδονὴν γὰρ μίαν ἐπίσταται, τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν λόγον συμβίωσιν, ἧς ἡ στέρησις κόλασίς ἐστιν ἀτελεύτητος, πάντας φυσικῶς περιγράφουσα τοὺς αἰῶνας, καὶ διὰ τοῦτο, τό τε σῶμα καὶ πάντα τὰ τοῦ σώματος ἀφείς, πρὸς τὴν θείαν φέρεται σύντονος συμβίωσιν, μίαν ζημίαν ἡγούμενος, κἂν πάντων δεσπόζῃ τῶν ἐπὶ γῆς, τὴν τῆς προσδοκωμένης κατὰ χάριν θεώσεως ἀποτυχίαν.

Ἁγνίσωμεν οὖν ἑαυτοὺς παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἵνα τὸ θεῖον ἁγιάσωμεν ὄνομα, ἀκκιζομένην τοῖς πάθεσιν ἀπρεπῶς τὴν ἐπιθυμίαν κατασβέσαντες, καὶ λόγῳ ταῖς ἡδοναῖς ἀτάκτως ἐπιμαινόμενον τὸν θυμὸν καταδήσωμεν, ἵνα διὰ τῆς πρᾳότητος παραγινομένην ὑποδεξώμεθα τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς βασιλείαν, καὶ τὸν ἐφεξῆς λόγον τῆς προσευχῆς τοῖς προτέροις ἁρμόσωμεν, λέγοντες·

«Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

Ὁ κατὰ μόνην τὴν λογικὴν δύναμιν, ἐπιθυμίας τε καὶ θυμοῦ

«Ἀλλὰ εἶναι ὅλα καὶ μέσα σὲ ὅλα ὁ Χριστός»[32], ὁ ὁποῖος μὲ ὅσα ξεπερνοῦν τὴ φύση καὶ τὸ νόμο ἐπιτελεῖ πνευματικὰ τὴ μόρφωση τῆς δίχως ἀρχὴ βασιλείας, ποὺ χαρακτηριστικό της εἶναι, ὅπως ἀποδείχθηκε, ἡ ταπείνωση καὶ ἡ πραότητα τῆς καρδιᾶς, ἡ συμπαρουσία τῶν ὁποίων ἀναδεικνύει τέλειο τὸν ἄνθρωπο ποὺ χτίζεται σύμφωνα μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ ὁ καθένας ποὺ ταπεινοφρονεῖ, εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ πράος καὶ κάθε πράος εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ ταπεινός· εἶναι ταπεινός, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἔχει δανειστεῖ τὸ εἶναι του, καὶ πράος, ἐπειδὴ γνώρισε τὴ χρήση τῶν δυνάμεων ποὺ παραχωρήθηκαν στὴ φύση του, καὶ ἀνέθεσε σ' αὐτὲς νὰ ὑπηρετοῦν τὸ λόγο γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς, περιορίζοντας ὅμως σ' αὐτὲς τελείως τὴν ἐνέργεια τῆς αἴσθησης. Καὶ γι' αὐτὸ μὲ τὸ νοῦ κινεῖται ἀδιάκοπα πρὸς τὸν Θεό, ἐνῶ μὲ τὴν αἴσθηση δὲν κινεῖται καθόλου, ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμα δοκιμάσει ὅλα μαζὶ τὰ ὀδυνηρὰ γιὰ τὸ σῶμα, δὲν ἀφήνει νὰ χαραχθεῖ ἴχνος λύπης στὴν ψυχή του, ὥστε ν' ἀλλάξει ἡ χαρούμενη διάθεσή της. Γιατὶ δὲν θεωρεῖ ὅτι εἶναι στέρηση ἡδονῆς ὁ πόνος τῶν αἰσθήσεων. Καθόσον μιὰ ἡδονὴ μόνο γνωρίζει, τὴ συμβίωση τῆς ψυχῆς μὲ τὸ λόγο, ἡ στέρηση τῆς ὁποίας εἶναι ἀτέλειωτη τιμωρία, περικλείοντας ὅλους τοὺς αἰῶνες. Καὶ γι' αὐτό, ἀφήνοντας καὶ τὸ σῶμα καὶ ὅλα τὰ σωματικά, βαδίζει μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις πρὸς τὴ θεία συμβίωση, θεωρώντας μία ζημία, κι ἂν ἀκόμη εἶναι κύριος ὅλης τῆς γῆς, τὸ νὰ ἀποτύχει στὴν κατὰ χάρη θέωση ποὺ προσδοκᾶ.

Ἂς ἐξαγνίσομε λοιπὸν τὸν ἑαυτό μας ἀπὸ κάθε μολυσμὸ σαρκικὸ καὶ πνευματικό[33], γιὰ νὰ ἁγιάσομε τὸ θεῖο ὄνομα, κατασβήνοντας τὴν ἐπιθυμία ποὺ φιλαρέσκεται μὲ τὰ πάθη ἀπρεπῶς, κι ἂς καταδεσμεύσομε στὸ λόγο τὸ θυμὸ ποὺ φρενιάζει ἄτακτα στὶς ἡδονές, γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦμε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ποὺ περνᾶ μέσα ἀπὸ τὴν πραότητα. Καὶ τὸ λόγο τῆς προσευχῆς ποὺ ἀκολουθεῖ ἂς τὸν συνδέσομε μὲ τὰ προηγούμενα λέγοντας.

«Ἂς γίνει τὸ θέλημά σου, ὅπως στὸν οὐρανό, ἔτσι καὶ πάνω στὴ γῆ».

Ὅποιος μὲ μόνη τὴ λογικὴ δύναμη, χωρισμένη ἀπὸ ἐπιθυμία

32. Κολ. 3, 11. 33. Β' Κορ. 7, 1.

κεχωρισμένην μυστικῶς προσάγων τῷ Θεῷ τὴν λατρείαν, οὗτος ἐπὶ γῆς, ὡς ἐν οὐρανῷ τῶν ἀγγέλων αἱ τάξεις, τὸ θεῖον πεπλήρωκε θέλημα, διὰ πάντων τοῖς ἀγγέλοις ὁμολάτρης γενόμενος καὶ ὁμοδίαιτος, καθά πού φησιν ὁ μέγας Ἀπόστολος, «Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει», παρ' οἷς οὐκ ἔστιν ἐπιθυμία, δι' ἡδονῆς τοὺς νοεροὺς παραλύουσα τόνους, οὔτε θυμὸς λυσσῶν καὶ τὸ συγγενὲς ἀσέμνως καθυλακτῶν, ἀλλὰ λόγος μονώτατος, πρὸς τὸν πρῶτον λόγον φυσικῶς ἄγων τοὺς λογικούς, ᾧ μόνῳ χαίρει Θεὸς καὶ παρ' ἡμῶν αἰτεῖ τῶν αὐτοῦ δούλων. Καὶ τοῦτο δηλοῖ πρὸς τὸν μέγαν φάσκων Δαβίδ· «Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς;». Ὑπάρχει δὲ τῷ Θεῷ ἐν οὐρανοῖς προσαγόμενον παρὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, πλὴν τῆς λογικῆς λατρείας οὐδέν, ἣν καὶ παρ' ἡμῶν ἐπιζητῶν, προσευχομένους λέγειν ἐδίδαξε· «Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

Οὐκοῦν κινείσθω καὶ ἡμῶν πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ζήτησιν ὁ λόγος, πρός τε τὸν αὐτοῦ πόθον ἡ κατ' ἐπιθυμίαν δύναμις, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ φυλακὴν ἀγωνιζέσθω τὸ θυμικόν, μᾶλλον δὲ κυριώτερον εἰπεῖν, ὁ μὲν νοῦς τετάσθω πᾶς πρὸς Θεόν, οἱονεὶ τόνῳ τινὶ τῷ θυμικῷ τρόπῳ νευρούμενος, καὶ πόθῳ τῇ κατ' ἄκρον ἐφέσει τῆς ἐπιθυμίας πυρούμενος. Οὕτω γὰρ τοὺς κατ' οὐρανὸν ἀγγέλους μιμούμενοι, τῷ Θεῷ διὰ πάντων λατρεύοντες εὑρεθησόμεθα, τὴν αὐτὴν τοῖς ἀγγέλοις ἐπὶ τῆς γῆς πολιτείαν ἐπιδεικνύμενοι, πρὸς οὐδὲν τῶν μετὰ Θεὸν ἴσως ἐκείνοις ἔχοντες τὸν νοῦν τὸ παράπαν κινούμενον. Δεξόμεθα γὰρ κατ' εὐχὰς οὕτω πολιτευόμενοι, καθάπερ ἄρτον ἐπιούσιόν τε καὶ ζωτικὸν εἰς ἀποτροφὴν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν καὶ συντήρησιν τῆς τῶν χαρισθέντων ἡμῖν ἀγαθῶν εὐεξίας, τὸν εἰπόντα Λόγον· «Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ

καὶ θυμό, προσφέρει μυστικὰ λατρεία στὸ Θεό, αὐτὸς ἔχει ἐκπληρώσει τὸ θεῖο θέλημα πάνω στὴ γῆ, ὅπως στὸν οὐρανὸ οἱ τάξεις τῶν ἀγγέλων, ἔχοντας γίνει μὲ ὅλα ὅμοιος λάτρης καὶ ὁμοδίαιτος μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὅπως λέει κάπου ὁ μέγας Ἀπόστολος, «τὸ δικό μας πολίτευμα ὑπάρχει στὸν οὐρανό»[34], στοὺς ὁποίους ἀγγέλους δὲν ὑπάρχει ἐπιθυμία ποὺ μὲ τὴν ἡδονὴ παραλύει τὴ δύναμη τοῦ νοῦ, οὔτε θυμὸς ποὺ λυσσάει καὶ γαυγίζει μὲ ἀναίδεια τὸ συγγενές του, ἀλλὰ λόγος μονάχα, ποὺ ὁδηγεῖ φυσικῶς τοὺς λογικοὺς πρὸς τὸν πρῶτο Λόγο, μὲ τὸ ὁποῖο μόνο χαίρεται ὁ Θεὸς κι αὐτὸ ζητεῖ κι ἀπὸ μᾶς τοὺς δούλους του. Καὶ τὸ φανερώνει αὐτὸ λέγοντας στὸν μεγάλο Δαβίδ· «Τί ἔχω στὸν οὐρανὸ καὶ τί θέλησα ἀπὸ ἐσένα πάνω στὴ γῆ;»[35]. Καὶ στὸν οὐρανὸ δὲν ὑπάρχει νὰ προσφέρουν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι στὸν Θεὸ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λογικὴ λατρεία, τὴν ὁποία ἐπιζητεῖ νὰ λάβει ἀπὸ μᾶς καὶ μᾶς δίδαξε ὅταν προσευχόματε νὰ λέμε· «Ἂς γίνει τὸ θέλημά σου, ὅπως στὸν οὐρανό, ἔτσι καὶ πάνω στὴ γῆ»[36].

Ἂς κατευθύνεται λοιπὸν καὶ ὁ δικός μας λόγος πρὸς τὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐπιθυμητικὴ δύναμή μας στὸν πόθο αὐτοῦ καὶ τὸ θυμικό μας ἂς ἀγωνίζεται γιὰ τὴ διατήρησή του· ἢ καλύτερα, γιὰ νὰ μιλήσω ἀκριβέστερα, ὁλόκληρος ὁ νοῦς ἂς ἀνατείνεται πρὸς τὸν Θεό, σὰν νὰ τονώνεται ἀπὸ κάποιο νεῦρο μὲ τὸ ξέσπασμα τοῦ θυμικοῦ καὶ σὰν νὰ πυρώνεται ἀπὸ πόθο μὲ τὴν ἀκραία ἔνταση τῆς ἐπιθυμίας. Γιατὶ ἔτσι μὲ τὴ μίμηση τῶν ἀγγέλων στὸν οὐρανό, θὰ βρεθοῦμε ὅτι λατρεύομε μὲ ὅλα τὸ Θεό, ἐμφανίζοντας πάνω στὴ γῆ τὴν ἴδια μὲ τοὺς ἀγγέλους πολιτεία, χωρὶς νὰ ἔχομε ὅμοια μ' ἐκείνους τὸ νοῦ μας νὰ κινεῖται καθόλου πρὸς κανένα ἀπὸ τὰ μετὰ τὸν Θεό. Γιατὶ θὰ δεχθοῦμε ζώντας ἔτσι σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσή μας, σὰν ἄρτο καθημερινὸ καὶ ζωοποιητικὸ γιὰ τὴν τροφοδοσία τῶν ψυχῶν μας καὶ τὴ συντήρηση τῆς καλῆς κατάστασης τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς χαρίστηκαν, τὸ Λόγο ποὺ εἶπε, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἔδωσα ζωὴ στὸν κόσμο»[37], καὶ ποὺ γίνεται τὰ πάντα ἀνάλογα μὲ τὸν καθένα ἀπὸ μᾶς ποὺ μᾶς τρέ-

34. Φιλ. 3,20.
35. Ψαλμ. 67,25.
36. Ματθ. 6,10.
37. Ἰω. 6,33.

κόσμῳ», ἀναλόγως ἡμῖν τοῖς τρεφομένοις δι' ἀρετῆς καὶ σοφίας πάντα γινόμενον, καὶ δι' ἑκάστου τῶν σωζομένων ποικίλως, ὡς οἶδεν αὐτός, σωματούμενον, ἔτι κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπάρχοντες, κατὰ τὴν τοῦ ρητοῦ τῆς προσευχῆς δύναμιν τοῦ λέγοντος·

«Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, δὸς ἡμῖν σήμερον».

Τοῦτον γὰρ οἶμαι δηλοῦσθαι τὸν αἰῶνα διὰ τοῦ «σήμερον», ὡς, εἴ τις ἐπὶ τὸ σαφέστεον ἐκλαβών, εἴποι, τὸν τόπον τῆς προσευχῆς, «τὸν ἄρτον ἡμῶν», ὃν καταρχὰς ἐπ' ἀθανασίᾳ τῆς φύσεως ἡτοίμασας, «δὸς ἡμῖν σήμερον», κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν οὖσιν τῆς θνητότητος, ἵνα νικήσῃ τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας ἡ τροφὴ τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιγνώσεως, ἧς μέτοχον γενέσθαι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἡ παράβασις τῆς θείας ἐντολῆς οὐ συνεχώρησεν. Ὡς, εἴγε ταύτης ἐνεφορήθη τῆς θείας τροφῆς, οὐκ ἂν τῷ θανάτῳ τῆς ἁμαρτίας ἡλίσκετο.

Πλὴν ὁ τὸν ἄρτον τοῦτον λαβεῖν εὐχόμενος τὸν ἐπιούσιον, οὐ πάντως ὅλον δέχεται καθὼς αὐτὸς ὁ ἄρτος ἐστίν, ἀλλὰ καθὼς αὐτὸς ὁ δεχόμενος δύναται. Πᾶσι μὲν γὰρ ἑαυτὸν δίδωσι τοῖς αἰτοῦσιν ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος, ὡς φιλάνθρωπος, οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς μὲν μεγάλα ἔργα πεποιηκόσι πλειόνως, τοῖς δὲ τούτων ἥττοσι ἡττόνως, ἑκάστῳ μὲν οὖν καθὼς ἡ κατὰ νοῦν ἀξία δέξασθαι δύναται.

Πρὸς ταύτην δέ με τοῦ παρόντος ρητοῦ τὴν ἔννοιαν ἤγαγεν ὁ Σωτήρ, προστάσσων διαρρήδην τοῖς μαθηταῖς τροφῆς αἰσθητῆς παντελῶς μὴ ποιεῖσθαι λόγον, εἰπών, «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε ἢ τί πίητε, μήτε τῷ σώματι ὑμῶν τί περιβάλησθε· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητοῦσιν· ἀλλὰ ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». Πῶς οὖν διδάσκει προσεύχεσθαι, περὶ ὧν μὴ ζητεῖν προλαβὼν ἐνετείλατο; Δῆλον

φουν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία καὶ λαμβάνει σῶμα ποικιλότροπα, ὅπως αὐτὸς γνωρίζει, μὲ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς σωζόμενους, ἐνῶ ἀκόμη ζοῦμε σ' αὐτὴ τὴ ζωή, σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τοῦ λόγου τῆς προσευχῆς ποὺ λέγει.

«Τὸν ἄρτο μας τὸν καθημερινὸ δῶσε μας σήμερα»[38].

Μὲ τὸ «σήμερα» δηλώνεται νομίζω ἡ παροῦσα ζωή, ὅπως ἂν κάποιος ἐκλαμβάνοντάς το σαφέστερα θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ τὸν τόπο τῆς προσευχῆς. Τὸ ἄρτο μας ποὺ στὴν ἀρχὴ ἑτοίμασες γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς φύσης, «δῶσε μας σήμερα» ποὺ εἴμασε μέσα στὴν παροῦσα ζωὴ τῆς θνητότητας, γιὰ νὰ νικήσει τὸ θάνατο τῆς ἁμαρτίας ἡ τροφὴ τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς καὶ τῆς γνώσης ποὺ δὲν ἐπέτρεψε τὸν πρῶτο ἄνθρωπο νὰ γίνει μέτοχός της ἡ παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς. Γιατί, ἂν εἶχε ἐμφορηθεῖ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θεία τροφή, δὲν θὰ αἰχμαλωτιζόταν ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς ἁμαρτίας.

Πλὴν ὅμως ὅποιος προσεύχεται νὰ λάβει αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον δὲν τὸν δέχεται ὁπωσδήποτε ὅλον ἔτσι ὅπως εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄρτος, ἀλλὰ ἔτσι ὅπως μπορεῖ αὐτὸς ποὺ τὸν δέχεται. Γιατὶ ὡς φιλάνθρωπος σὲ ὅλους ποὺ τὸν ζητοῦν δίνει τὸν ἑαυτό του ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὄχι ὅμως σὲ ὅλους μὲ τὸ ἴδιο μέτρο, ἀλλὰ περισσότερο σὲ ὅσους ἔχουν κάνει μεγαλύτερα ἔργα, καὶ λιγότερο σὲ ὅσους ἔχουν κάνει κατώτερα ἀπὸ αὐτούς. Στὸν καθένα ὅμως ἔτσι ὅπως μπορεῖ ἡ ἀξία τῆς ψυχῆς του νὰ τὸν δεχθεῖ.

Σ' αὐτὴ τὴν ἔννοια τοῦ ρητοῦ αὐτοῦ μὲ ὁδήγησε ὁ Σωτήρας, προστάζοντας κατηγορηματικὰ τοὺς μαθητές του νὰ μὴ φροντίζουν καθόλου γιὰ τὴν αἰσθητὴ τροφὴ μὲ τὸ ἑξῆς· «Μὴ μεριμνᾶτε μέσα στὴν ψυχή σας, τί θὰ φᾶτε καὶ τί θὰ πιεῖτε, οὔτε μὲ τί θὰ ντύσετε τὸ σῶμα σας· γιατὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιζητοῦν τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ ζητᾶτε πρῶτα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ὡς ἐπιπρόσθετα σ' ἐκεῖ-να»[39]. Πῶς λοιπὸν μᾶς διδάσκει νὰ προσευχόμαστε γι' αὐτὰ ποὺ πρὶν

---

38. Ματθ. 6, 11. 39. Ματθ. 6, 25-26.

γὰρ ὅτι διὰ προσευχῆς αἰτεῖν οὐ προσέταττεν, ἅπερ δι' ἐντολῆς ζητεῖν οὐ παρήνεσε. Διὰ προσευχῆς γὰρ μόνον ἐστὶν αἰτητόν, τὸ κατ' ἐντολὴν ζητητόν. Ὅπερ οὖν ζητεῖν δι' ἐντολῆς οὐκ ἐπετράπημεν, διὰ προσευχῆς αἰτεῖν, τυχὸν θεμιτὸν οὐ καθέστηκεν. Εἰ δὲ μόνην ζητεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην ὁ Σωτὴρ ἐνετείλατο, ταύτην εἰκότως καὶ διὰ προσευχῆς αἰτεῖν τοὺς τῶν θείων ἐφιεμένους δώρων ἐνήγαγεν, ἵνα, τῶν φύσει ζητητῶν διὰ προσευχῆς τὴν χάριν ἐπικυρώσας, τὴν τῶν αἰτούντων γνώμην τῷ τοῦ παρεχομένου τὴν χάριν συνάψῃ θελήματι, δι' ἑνώσεως σχετικῆς ταυτὸ ποιουμένην.

Εἰ δὲ καὶ τὸν ἐφήμερον ἄρτον, ᾧ συγκρατεῖσθαι πέφυκεν ἡμῶν ἡ παροῦσα ζωή, διὰ προσευχῆς αἰτεῖν κελευόμεθα, μὴ παρέλθωμεν τοὺς ὅρους τῆς προσευχῆς, πολλὰς ἐτῶν περιόδους πλεονεκτικῶς περισκοποῦντες, καὶ λάθωμεν ὄντες θνητοὶ καὶ σκιᾶς δίκην τὴν ζωὴν παροδεύουσαν ἔχοντες, ἀλλὰ τὸν πρὸς ἡμέραν ἀπεριμερίμνως διὰ τῆς προσευχῆς αἰτήσωμεν ἄρτον, καὶ δείξωμεν ὅτι φιλοσόφως κατὰ Χριστὸν μελέτην θανάτου τὸν βίον ποιούμεθα, τῇ γνώμῃ φθάνοντες τὴν φύσιν, καὶ πρὶν ἐπιστῆναι τὸν θάνατον, τῆς τῶν σωματικῶν μερίμνης τὴν ψυχὴν ἀποτέμνοντες, ἵνα μὴ προσηλωθῇ τοῖς φθειρομένοις, ἀμείψασα πρὸς τὴν ὕλην τὴν χρῆσιν τῆς κατὰ φύσιν ἐφέσεως, καὶ μάθῃ πλεονεξίαν τῆς τῶν θείων ἀγαθῶν περιουσίας στερητικήν.

Φύγωμεν οὖν, ὅση δύναμις, τὴν φιλίαν τῆς ὕλης καὶ τὴν αὐτῆς σχέσιν καθάπερ κονιορτὸν τῶν νοερῶν ὀμμάτων ἀπονιψώμεθα, καὶ μόνοις ἀρκεσθῶμεν τοῖς συνιστῶσιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἡδύνουσιν ἡμῶν τὴν παροῦσαν ζωήν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τὸν Θεόν, ὡς ἐδιδάχθημεν, ἀξιώσωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν ἀδούλωτον φυλάξαι τὴν ψυχήν, μηδενὶ τῶν ὁρωμένων διὰ τὸ σῶμα παντελῶς κρατουμένην, καὶ τοῦ ζῆν ἕνεκεν δειχθῶμεν ἐσθίοντες, ἀλλὰ μὴ τοῦ ἐσθίειν χάριν ζῶντες ἐλεγχθῶμεν. Τὸ μὲν γὰρ λογικῆς, τὸ δὲ

ἀπὸ λίγο μὰς εἶπε νὰ μὴν τὰ ζητοῦμε; Εἶναι φανερὸ βέβαια ὅτι δὲν ἔδινε διαταγὴ μὲ τὴν προσευχὴ νὰ ζητοῦμε αὐτὰ ποὺ δὲν μᾶς προέτρεψε μ' ἐντολὴ νὰ τὰ ζητοῦμε. Γιατὶ μὲ προσευχὴ μόνο μποροῦμε νὰ παρακαλέσομε γι' αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐπιβάλλει ἡ διαταγή. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ δὲν ἐλάβαμε ἄδεια μὲ ἐντολὴ νὰ τὸ ζητοῦμε, ἴσως δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸ νὰ παρακαλοῦμε μὲ τὴν προσευχὴ νὰ μᾶς δοθεῖ. Ἂν λοιπὸν μᾶς διέταξε ὁ Σωτήρας νὰ ζητοῦμε μόνο τὴ βασιλεία καὶ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, αὐτὴν εὔλογα παρήγγειλε νὰ ζητοῦν ὅσοι ἐπιθυμοῦν τὰ θεῖα δῶρα, ὥστε, ἐπικυρώνοντας τὴ χάρη αὐτῶν ποὺ φυσικὰ ζητοῦν μὲ προσευχή, νὰ συνδέσει τὴ γνώμη ὅσων ζητοῦν μὲ τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ παρέχει τὴ χάρη, ποὺ κάνει τὸ ἴδιο μὲ τὴ σχετικὴ ἕνωση.

Ἂν τώρα ἔχομε ἐντολὴ νὰ ζητοῦμε μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὸ καθημερινὸ ψωμὶ μὲ τὸ ὁποῖο ὡς ἀπὸ τὴ φύση της στηρίζεται ἡ παροῦσα ζωή μας, ἂς μὴν προσπεράσομε τὰ ὅρια τῆς προσευχῆς, στρέφοντας τὸ βλέμμα πλεονεκτικὰ σὲ πολλὲς περιόδους ἐτῶν καὶ ξεχάσουμε ὅτι εἴμαστε θνητοὶ καὶ ὅτι ἡ ζωή μας παρέρχεται σὰν σκιά. Ἀλλὰ ἂς ζητήσομε μὲ τὴν προσευχή μας χωρὶς πολλὴ μέριμνα τὸν ἄρτο τῆς ἡμέρας κι ἂς δείξομε ὅτι κάνομε τὴ ζωή μας φιλοσοφώντας μελέτη θανάτου σύμφωνα μὲ τὸν Χριστό, προφτάνοντας τὴ φύση μὲ τὴ θέλησή μας καὶ πρὶν ἀκόμη ἔρθει ὁ θάνατος, ἀποκόπτοντας τὴν ψυχή μας ἀπὸ τὴ μέριμνα τῶν σωματικῶν, ὥστε νὰ μὴ προσκολληθεῖ στὰ φθειρόμενα μεταβάλλοντας πρὸς τὴν ὕλη τὴ χρήση τῆς σύμφωνης μὲ τὴ φύση ἐπιθυμίας, καὶ νὰ μάθει ὅτι ἡ πλεονεξία στερεῖ ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῶν θείων ἀγαθῶν.

Ἂς ἀποφεύγομε λοιπόν, μὲ ὅση δύναμη ἔχομε, τὴ φιλία τῆς ὕλης, καὶ ἂς πλύνομε τὴν προσκόλλησή μας σ' αὐτὴν ὅπως τὴ σκόνη ἀπὸ τὰ νοερὰ μάτια μας, καὶ ἂς ἀρκεσθοῦμε μόνο σὲ ὅσα συντηροῦν τὴν παροῦσα ζωὴ καὶ ὄχι σὲ ὅσα τὴ γλυκαίνουν, καὶ γι' αὐτά, ὅπως διδαχθήκαμε, ἂς ζητήσομε ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ φυλάξομε τὴν ψυχή μας ἀδούλωτη, χωρὶς νὰ στηρίζεται καθόλου σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὁρατὰ ἐξαιτίας τοῦ σώματος, καὶ ν' ἀποδειχθεῖ ὅτι τρῶμε γιὰ νὰ ζοῦμε καὶ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι ζοῦμε γιὰ νὰ τρῶμε. Γιατὶ τὸ πρῶτο εἶναι γνώρισμα λογικῆς φύσης, ἐνῶ τὸ

τῆς ἀλόγου σαφῶς ἴδιον καθέστηκε φύσεως. Καὶ φύλακες ὦμεν τῆς προσευχῆς ἀκριβεῖς, δι' αὐτῶν δεικνύμενοι τῶν πραγμάτων, ὅτι μιᾶς καὶ μόνης ἀπρὶξ ἀντεχόμεθα τῆς ἐν πνεύματι ζωῆς, καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν κτῆσιν τῆς παρούσης τὴν χρῆσιν ποιούμεθα, δι' ἣν τοσοῦτον τὴν ταύτης στέργομεν χρῆσιν, ὅσον ἄρτῳ ταύτην μόνῳ στηρίζειν μὴ παραιτεῖσθαι, καὶ τὴν αὐτῆς φυσικὴν εὐεξίαν φυλάττειν ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀδιάφθορον, οὐχ ἵνα ζῶμεν, ἀλλ' ἵνα Θεῷ ζῶμεν, ψυχῆς ἄγγελον τὸ σῶμα καθιστῶντες λελογισμένον ταῖς ἀρεταῖς, καὶ ταύτην Θεοῦ κήρυκα ποιοῦντες τῇ περὶ τὸ καλὸν παγιότητι πεποιωμένην, καὶ τοῦτον μιᾷ φυσικῶς ἡμέρᾳ περικλείοντες τὸν ἄρτον, ὑπὲρ αὐτοῦ μὴ τολμῶντες εἰς δευτέραν ἡμέραν διὰ τὸν δοτῆρα τῆς προσευχῆς ἐπεκτεῖναι τὴν δέησιν. Οὕτω γὰρ ἂν πραγματικῶς κατὰ τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς ἑαυτοὺς διαθέντες, δυνηθείημεν καὶ τοῖς λειπομένοις καθαρῶς προσβῆναι ρητοῖς, φάσκοντες·

«Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέτες ἡμῶν».

Ὁ κατὰ τὴν πρώτην τῆς τοῦ προλαβόντος ρητοῦ θεωρίας ἐπιβολήν, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, οὗ σύμβολον εἶναι τὸ σήμερον ἔφαμεν, τὸν ἄφθαρτον ἄρτον τῆς σοφίας, οὗ καταρχὰς διετείχισεν ἡμᾶς ἡ παράβασις, διὰ προσευχῆς ἐπιζητῶν, ἅτε δὴ μίαν ἡδονὴν ἐπιστάμενος, τὴν τῶν θείων ἐπιτυχίαν, ἧς δοτὴρ μὲν κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Θεός, φύλαξ δὲ κατὰ θέλησιν ἡ τοῦ λαβόντος προαίρεσις, καὶ μίαν ὀδύνην εἰδώς, τὴν τούτων ἀποτυχίαν, ἧς ὑποβολεὺς μέν ἐστιν ὁ διάβολος, αὐτουργὸς δὲ πᾶς ὁ τῶν θείων δι' ἀτονίαν γνώμης ἀποκαμνόμενος [ἀποκναιόμενος], μὴ φυλάττων τὸ τίμιον γνώμης διαθέσει στεργόμενον, πρὸς οὐδὲν ἔχων τῶν ὁρωμένων ρέπουσαν τὸ σύνολον τὴν προαίρεσιν, καὶ διὰ

δεύτερο σαφῶς ἄλογης φύσης. Κι ἂς εἴμαστε αὐστηροὶ τηρητὲς τῆς προσευχῆς, δείχνοντας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι σὲ μία καὶ μόνη πνευματικὴ ζωὴ εἴμαστε προσηλωμένοι σταθερὰ καὶ γιὰ τὴν ἀπόκτηση αὐτῆς μόνο χρησιμοποιοῦμε τὴν παροῦσα ζωή, τῆς ὁποίας τὴ χρήση τόσο λίγο ἐπιδιώκομε, ὅσο νὰ θέλομε νὰ τὴ συντηροῦμε μὲ ψωμὶ μόνο καὶ νὰ φυλάγομε τὴν καλὴ φυσική της κατάσταση, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, γιὰ νὰ μὴ φθείρεται, ὄχι γιὰ νὰ ζοῦμε ἁπλῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ζοῦμε γιὰ τὸν Θεό, κάνοντας τὸ σῶμα ἀγγελιοφόρο τῆς ψυχῆς διδαγμένο μὲ τὶς ἀρετές, καὶ τὴν ψυχὴ νὰ τὴν κάνομε κήρυκα τοῦ Θεοῦ ἐμποτισμένη μὲ τὴ σταθερότητα γύρω ἀπὸ τὸ καλό. Κι αὐτὸν τὸν ἄρτο νὰ τὸν περιορίζομε στὰ φυσικὰ ὅρια μιᾶς ἡμέρας, καὶ ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν δοτήρα τῆς προσευχῆς νὰ μὴν τολμοῦμε νὰ ἐπεκτείνομε γι' αὐτὸ σὲ δεύτερη μέρα τὴ δέησή μας. Γιατὶ μόνο ἂν ἀποκτήσομε μέσα μας πραγματικὰ αὐτὴ τὴ διάθεση σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τῆς προσευχῆς, θὰ μπορέσομε νὰ προσεγγίσομε καθαρὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα αἰτήματα, λέγοντας·

«Καὶ συγχώρεσε τὰ χρέη (ἁμαρτήματά) μας, ὅπως καὶ ἐμεῖς συγχωροῦμε ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀδίκησαν»[40].

Ὅποιος σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη ἑρμηνεία τοῦ προηγούμενου αἰτήματος, μέσα στὸν αἰώνα αὐτόν, ποὺ σύμβολό του θεωρήσαμε τὴ λέξη σήμερα, ἐπιζητεῖ μὲ τὴν προσευχὴ τὸν ἄφθαρτο ἄρτο τῆς σοφίας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μᾶς ἀπέκλεισε στὴν ἀρχὴ ἡ παράβαση, καθόσον μιὰ μόνο ἡδονὴ ἀναγνωρίζει, νὰ ἐπιτύχει τὰ θεῖα, ποὺ δοτήρας τους φυσικὸς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἑκούσιος φύλακας εἶναι ἡ προαίρεση ἐκείνου ποὺ τὰ ἔλαβε, ὅπως καὶ μία ὀδύνη γνωρίζει, τὸ νὰ μὴν τὰ ἐπιτύχει αὐτά, ὀδύνη ποὺ ὑποβολέας της εἶναι ὁ διάβολος κι ἐκτελεστὴς ὅποιος ἔχει ἀποκάμει στὴν ἐπιδίωξη τῶν θείων ἀπὸ ἀτονία γνώμης, ἐπειδὴ δὲν φυλάει ὁλόψυχα τὸ πολύτιμο, χωρὶς νὰ ἔχει δηλαδὴ προαίρεση ποὺ ρέπει σὲ κάποιο ἀπὸ τὸ

---

40. Ματθ. 6, 12.

τοῦτο τοῖς σωματικῶς αὐτῷ συμβαίνουσι λυπηροῖς οὐχ ὑπαγόμενος (6), οὗτος, ὡς ἀληθῶς, ἀπαθῶς ἀφίησι τοῖς εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνουσιν, ὅτι μηδὲ τὸ κατ' ἔφεσιν αὐτῷ σπουδαζόμενον δύναταί τις τὸ παράπαν χειροῦσθαι καλόν, ἀνάλωτον κατὰ φύσιν ὑπάρχειν πεπιστευμένον. Καὶ τῷ Θεῷ καθίστησιν ἑαυτὸν ἀρετῆς ἐξεμπλάριον, εἰ τοῦτο θέμις εἰπεῖν, πρὸς μίμησιν ἑαυτοῦ τὸν ἀμίμητον ἐλθεῖν ἐγκελευόμενος, λέγων· «Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν», καὶ οἷος αὐτὸς γέγονε τοῖς πέλας, οἷ γενέσθαι παρακαλῶν τὸν Θεόν. Εἰ γὰρ ὡς αὐτὸς ἀφῆκε τὰ ὀφειλήματα τοῖς εἰς αὐτὸν ἡμαρτηκόσι, βούλεται καὶ αὐτῷ ἀφεθῆναι παρὰ Θεοῦ, δηλονότι ὥσπερ ὁ Θεὸς ἀπαθῶς ἀφίησιν οἷς ἀφίησιν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἀπαθὴς ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι διαμένων, ἀφίησι τοῖς πλημμελήσασι, μὴ συγχωρῶν μνήμῃ τινὶ τῶν φθασάντων λυπηρῶν τυποῦσθαι τὸν νοῦν, ἵνα μὴ τέμνων τῇ γνώμῃ τὴν φύσιν ἐλέγχηται, πρός τινα τῶν ἀνθρώπων διεστηκώς, ἄνθρωπος ὤν.

Οὕτω γὰρ ἂν ἑνωθείσης τῆς γνώμης τῷ λόγῳ τῆς φύσεως, ἡ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν φύσιν καταλλαγὴ γίνεσθαι πέφυκεν, ὅτι μήτε δυνατὸν ἑτέρως κατὰ τὴν γνώμην πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσαν τὴν φύσιν, τὴν θείαν καὶ ἀνεκλάλητον ὑποδέξασθαι συγκατάβασιν. Καὶ τυχὸν διὰ τοῦτο πρότερον ἡμᾶς βούλεται τὰς πρὸς ἀλλήλους ποιεῖσθαι καταλλαγὰς ὁ Θεός, οὐχ ἵνα παρ' ἡμῶν μάθῃ καταλλάττεσθαι τοῖς ἁμαρτάνουσι καὶ τῶν πολλῶν συγχωρεῖν καὶ φοβερῶν ἐγκλημάτων τὴν ἔκτισιν, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς καθάρῃ παθῶν, καὶ δείξῃ συμβαίνουσαν τῇ σχέσει τῆς χάριτος τὴν τῶν συγχωρουμένων διάθεσιν (7). Σαφῶς δὲ καθέστηκε δῆλον, ὅτι τῆς γνώμης ἑνωθείσης τῷ λόγῳ τῆς φύσεως, ἀστασίαστος ἔσται πρὸς τὸν Θεὸν ἡ τῶν τοῦτο κατωρθωκότων προαίρεσις,

σύνολο τῶν ὁρατῶν καὶ γι' αὐτὸ νὰ μὴν ὑποκύπτει σὲ ὅσα λυπηρὰ τοῦ συμβαίνουν στὸ σῶμα, αὐτὸς ἀληθινὰ συγχωρεῖ δίχως πάθος ἐκείνους ποὺ ἔχουν σφάλει σ' αὐτόν, γιατὶ δὲν μπορεῖ καθόλου κάποιος νὰ τοῦ πάρει τὸ καλὸ ποὺ θερμαίνει στὴν ψυχή του, τὸ ὁποῖο πιστεύομε ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀνάλωτο. Καθιστᾶ στὸν Θεὸ τὸν ἑαυτό του παράδειγμα ἀρετῆς, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ πῶ αὐτό, καλώντας νὰ ρθεῖ σὲ μίμησή του αὐτὸς πού 'ναι ἀδύνατο νὰ τὸν μιμηθεῖ κανείς, λέγοντας, «Συγχώρησε τὶς ὀφειλὲς (ἁμαρτήματά) μας, ὅπως κι ἐμεῖς συγχωροῦμε ἐκείνους ποὺ μᾶς ἔχουν ἀδικήσει»[41], κι ὅ,τι ἔγινε ὁ ἴδιος στοὺς διπλανούς του, αὐτὸ καλεῖ νὰ γίνει σ' αὐτὸν ὁ Θεός. Ἂν δηλαδή, ἐπειδὴ συγχώρησε αὐτὸς τὶς ὀφειλὲς ἐκείνων ποὺ ἁμάρτησαν σ' αὐτόν, θέλει νὰ συγχωρηθοῦν καὶ σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως δηλαδὴ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ χωρὶς πάθος ὅποιους συγχωρεῖ, ἔτσι κι αὐτὸς χωρὶς πάθος συγχωρεῖ γιὰ ὅ,τι τοῦ συμβαίνει ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔσφαλαν, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπει νὰ ἐντυπωθεῖ στὸ νοῦ του κάποια μνήμη τῶν λυπηρῶν ποὺ προηγήθηκαν, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι χωρίζει τὴ φύση μὲ τὴ γνώμη ἐρχόμενος σὲ διάσταση μὲ κάποιον ἄνθρωπο, ὄντας ἄνθρωπος ὁ ἴδιος.

Ἂν λοιπὸν ἑνωθεῖ ἔτσι ἡ γνώμη μὲ τὸ λόγο τῆς φύσης, πραγματοποιεῖται ἡ συμφιλίωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ φύση, γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ ἄλλο τρόπο νὰ ὑποδεχθεῖ τὴ θεία καὶ ἀνεκλάλητη συγκατάβαση ἡ φύση ποὺ ἀντιμάχεται τὸν ἑαυτό της κατὰ τὴ γνώμη. Καὶ γι' αὐτὸ ἴσως θέλει ὁ Θεὸς νὰ συμφιλιωνόμαστε ἐμεῖς πρῶτα μεταξύ μας, ὄχι βέβαια γιὰ νὰ μάθει ἀπὸ ἐμᾶς νὰ συμφιλιώνεται μὲ ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν καὶ νὰ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἐξόφληση τῶν πολλῶν καὶ φοβερῶν ἐγκλημάτων μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς καθαρίσει ἀπὸ τὰ πάθη μας καὶ νὰ δείξει ὅτι ἡ διάθεση ἐκείνων ποὺ λαμβάνουν συγχώρηση συμφωνεῖ ὡς πρὸς τὴν σχέση της μὲ τὴ χάρη. Κι ἔγινε ὁλοφάνερο μὲ σαφήνεια ὅτι, ἂν ἑνωθεῖ ἡ γνώμη μὲ τὸ λόγο τῆς φύσης, δὲν θὰ στασιάσει κατὰ τοῦ Θεοῦ ἡ προαίρεση ἐκείνων ποὺ κατόρθωσαν αὐτὴ τὴν ἕνωση, καθόσον δὲν ὑπάρχει

---

41. Ματθ. 6, 12.

εἴπερ οὐδὲν πέφυκεν ἐνθεωρεῖσθαι παράλογον τῷ λόγῳ τῆς φύσεως, ὅς καὶ νόμος ἐστὶ φυσικός τε καὶ θεῖος (8), ὅταν καθ' ἑαυτὸν ἐνεργουμένην λάβῃ τῆς γνώμης τὴν κίνησιν. Εἰ δὲ παράλογον οὐδέν ἐστιν ἐν τῷ λόγῳ τῆς φύσεως, εἰκότως ἡ γνώμη κατὰ τὸν λόγον κινουμένη τῆς φύσεως, συμβαίνουσαν ἕξει διὰ πάντων τῷ Θεῷ τὴν ἐνέργειαν, ἥτις ἐστὶ διάθεσις ἔμπρακτος, τῇ χάριτι τοῦ φύσει καλοῦ πρὸς ἀρετῆς γένεσιν πεποιωμένη.

Οὕτω μὲν οὖν, ὁ τὸν γνωστικὸν ἄρτον αἰτῶν διάκειται προσευχόμενος, μεθ' ὃν κακεῖνος ὁ μόνον τὸν ἐφήμερον ἄρτον ἐπιζητῶν διὰ τὴν βίαν τῆς φύσεως, κατὰ τὸν αὐτὸν διατεθήσεται τρόπον, ἀφεὶς τοῖς ὀφειλέταις τὰ ὀφειλήματα, οἷα δὴ γνούς, ὅτι κατὰ φύσιν ὑπάρχει θνητός, καὶ λοιπὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν διὰ τὴν ἀδηλίαν τὸ φύσει πεφυκὸς ἐκδεχόμενος, προλαμβάνει τὴν φύσιν κατὰ τὴν γνώμην, αὐθαίρετος νεκρὸς πρὸς τὸν κόσμον γινόμενος, κατὰ τὸ φάσκον λόγιον, ὅτι «Ἕνεκεν σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς», καὶ διὰ τοῦτο σπενδόμενος ἅπασιν, ἵνα μηδὲν ἑαυτῷ συνεπικομίζηται γνώρισμα τῆς μοχθηρίας τοῦ νῦν αἰῶνος, πρὸς τὴν ἀγήρω ζωὴν μεθιστάμενος, καὶ λάβῃ παρὰ τοῦ κριτοῦ καὶ Σωτῆρος τῶν ὅλων, ὧν ἐνταῦθα προκέχρηκε τὴν ἴσην ἀντίδοσιν. Ἀναγκαία γὰρ ἀμφοτέροις πρὸς τὴν σφῶν αὐτῶν λυσιτέλειαν καθέστηκεν ἡ καθαρὰ πρὸς τοὺς λελυπηκότας διάθεσις, πάντων μὲν ἕνεκεν, οὐχ ἥκιστα δὲ διὰ τῶν λειπομένων ῥητῶν δύναμιν, τοῦτον ἔχουσαν τὸν τρόπον,

«Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ».

Δηλοῖ γὰρ ἐν τούτοις ὁ λόγος, ὡς ὁ μὴ συγχωρήσας τελείως τοῖς πταίουσι καὶ καθαρὰν λύπης παραστήσας τῷ Θεῷ τὴν καρδίαν, λελαμπρυσμένην τῷ φωτὶ τῆς πρὸς τὸν πέλας καταλλαγῆς,

κανένα παράλογο στὸ λόγο τῆς φύσης, κι αὐτὸ εἶναι νόμος φυσικὸς καὶ θεῖος, ὅταν λάβει ὅτι ἡ κίνηση τῆς γνώμης ἐνεργεῖ σύμφωνα μ' αὐτόν. Κι ἂν στὸ λόγο τῆς φύσης δὲν ὑπάρχει κανένα παράλογο, εὔλογα ἡ γνώμη ἐνεργώντας σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς φύσης θὰ ἔχει σὲ ὅλα τὴν ἐνέργειά της σύμφωνη μὲ τὸν Θεό, πράγμα ποὺ εἶναι ἔμπρακτη διάθεση, ἐμποτισμένη μὲ τὴ χάρη ἀπὸ τὸ φύσει καλὸ γιὰ τὴ γένεση τῆς ἀρετῆς.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴ διάθεση ἔχει ὅποιος ζητεῖ προσευχόμενος τὸν ἄρτο τῆς γνώσεως, κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν κι ἐκεῖνος ποὺ ἐπιζητεῖ μόνο τὸν ἐφήμερο, ἐπειδὴ ἀναγκάζεται ἀπὸ τὴ φύση, θὰ συμπεριφερθεῖ μὲ τὴν ἴδια διάθεση· θὰ συγχωρήσει στοὺς ὀφειλέτες τὶς ὀφειλές τους, ἐπειδὴ γνωρίζει καλὰ ὅτι σύμφωνα μὲ τὴ φύση του εἶναι θνητός, καὶ στὸ ἑξῆς κάθε ἡμέρα, ἐπειδὴ τὸ πράγμα εἶναι ἄδηλο, περιμένοντας αὐτὸ ποὺ εἶναι συνδεδεμένο μὲ τὴ φύση του, προλαβαίνει μὲ τὴ γνώμη του τὴ φύση, καὶ γίνεται μὲ ἐκλογή του νεκρὸς πρὸς τὸν κόσμο, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο, «ἐξαιτίας σου μᾶς θανατώνουν ὅλη τὴν ἡμέρα»[42]· «μᾶς θεωροῦν πρόβατα σφαγῆς»[43]. Καὶ γι' αὐτό, ἀφοῦ συμφιλιωθεῖ μὲ ὅλους, γιὰ νὰ μὴν πάρει μαζί του κανένα γνώρισμα τῆς μοχθηρίας αὐτοῦ τοῦ αἰώνα, θὰ μεταβεῖ στὴν ἀγέραστη ζωὴ καὶ θὰ λάβει ἀπὸ τὸν κριτὴ καὶ Σωτήρα τῶν ὅλων τὰ ἴσα ἀντιδωρήματα γιὰ ὅ,τι ἔκανε ἐδῶ. Γιατὶ εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὴν ὠφέλεια καὶ τῶν δύο ἡ καθαρὴ διάθεση γιὰ ἐκείνους ποὺ τοὺς προκάλεσαν λύπη, γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα βέβαια, ὄχι λιγότερο ὅμως γιὰ τὴ σημασία τῶν ὑπολειπόμενων αἰτημάτων ποὺ διατυπώνονται μὲ τὴν παράκληση,

«Καὶ μὴ μᾶς ἀφήσεις νὰ πέσομε σὲ πειρασμό, ἀλλὰ γλύτωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρό»[43α].

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ δηλώνει ἡ προσευχή, ὅτι ὅποιος δὲν συγχώρησε τελείως ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔφταιξαν καὶ δὲν παρουσίασε στὸν Θεὸ τὴν καρδιά του καθαρὴ ἀπὸ λύπη καὶ φωτισμένη μὲ τὸ φῶς

---

42. Ψαλμ. 43, 22. 43. Ρωμ. 8, 36. 43α. Ματθ. 6, 13.

τῆς τῶν ηὐγμένων καλῶν ἀποτεύξεται χάριτος, καὶ τῷ πειρασμῷ καὶ τῷ πονηρῷ κατὰ δικαίαν ἐκδοθήσεται κρίσιν, ἵνα μάθῃ καθαίρεσθαι πλημμελῶν, τὰς κατ' ἄλλων ἑαυτοῦ μομφὰς ἀφαιρούμενος. «Πειρασμὸν» δὲ λέγει νῦν τὸν τῆς ἁμαρτίας νόμον, ὃν οὐκ ἔχων ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἦλθεν εἰς γένεσιν, «πονηρὸν» δὲ τὸν τοῦτον ἐμφύραντα τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διάβολον, καὶ πείσαντα δι' ἀπάτης τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τοῦ συγκεχωρημένου πρὸς τὸ κεκωλυμένον τῆς ψυχῆς μετενέγκαι τὴν ἔφεσιν, καὶ πρὸς τὴν τῆς θείας ἐντολῆς τραπῆναι παράβασιν, ἧς ἔργον γέγονεν ἡ τῆς δοθείσης κατὰ χάριν ἀφθαρσίας ἀπόθεσις.

Ἢ πάλιν, «πειρασμὸν» μέν φησι τὴν τῆς ψυχῆς ἑκούσιον πρὸς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς συνδιάθεσιν, «πονηρὸν» δὲ τὸν κατ' ἐνέργειαν συμπληρωτικὸν τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως τρόπον, ὧν οὐδενὸς ὁ δίκαιος ἐξαιρεῖται κριτής, τὸν μὴ τοῖς ὀφειλέταις ἀφιέντα τὰ ὀφειλήματα, κἂν τοῦτο ψιλῶς διὰ τῆς προσευχῆς ἐξαιτῆται, ἀλλὰ καὶ τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας συγχωρεῖ μολύνεσθαι τὸν τοιοῦτον καὶ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ κυριεύεσθαι τὸν σκληρὸν καὶ ἀπότομον τὴν γνώμην ἐγκαταλιμπάνει, οἷα δὴ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, ὧν σπορεύς ἐστιν ὁ διάβολος, προτετιμηκότα τῆς φύσεως, ἧς ἐστι δημιουργὸς ὁ Θεός. Καὶ μὴν καὶ πρὸς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἑκουσίως συνδιατθέμενον οὐ κωλύει, καὶ τοῦ κατ' ἐνέργειαν συμπληρωτικοῦ τρόπου τῆς κατ' αὐτὰ διαθέσεως οὐ λυτροῦται, ὅτι παθῶν ἀνυποστάτων ἥττονα τὴν φύσιν ἡγησάμενος, τῇ περὶ ταῦτα σπουδῇ τὸν ταύτης λόγον ἠγνόησε, καθ' ὃν ἔδει κινηθέντα γνῶναι τίς μὲν φύσεως νόμος, τίς δὲ παθῶν ἡ καθ' αἵρεσιν γνωμικῶς, ἀλλ' οὐ φυσικῶς, ἐπισυμβαίνουσα κατέστη τυραννίς, καὶ τὸν μὲν περιποιήσασθαι ταῖς φυσικαῖς συντηρούμενον ἐνεργείαις, τὴν δὲ τῆς γνώμης ἀπελάσαι μακράν, καὶ τῷ λόγῳ διατηρῆσαι τὴν φύσιν, ἐφ' ἑαυτῆς ἑστῶσαν καθαρὰν καὶ ἀμώμητον, χωρὶς μίσους καὶ διαστάσεως, καὶ τῇ φύσει πάλιν καταστῆσαι τὴν γνώμην συνέμπορον, μηδὲν παντελῶς ἐπιφερο-

τῆς συμφιλίωσης μὲ τὸν πλησίον του, θὰ ἀποτύχει στὴ δωρεὰ τῶν ἀγαθῶν γιὰ ὅσα ἔχει προσευχηθεῖ, καὶ κατὰ δίκαιη κρίση θὰ παραδοθεῖ στὸν πειρασμὸ καὶ στὸν πονηρό, γιὰ νὰ μάθει νὰ καθαρίζεται ἀπὸ τὰ πλημμελήματά του ἐξαλείφοντας τὶς κατηγορίες του ἐναντίον τῶν ἄλλων. Πειρασμὸ βέβαια ὀνομάζει τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, τὸν ὁποῖο δὲν εἶχε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὅταν δημιουργήθηκε. Πονηρὸ πάλι λέγει τὸν διάβολο, ποὺ ἀνέμιξε τὸν νόμο αὐτὸν στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων κι ἔπεισε τὸν ἄνθρωπο μὲ ἀπάτη νὰ μεταθέσει τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ ἐπιτρεπόμενο στὸ ἀπαγορευμένο καὶ νὰ τραπεῖ στὴν παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμά της ἦταν ἡ ἀπώλεια τῆς ἀφθαρσίας ποὺ τοῦ δόθηκε κατὰ χάρη.

Ἢ πάλι, πειρασμὸ ὀνομάζει τὴν ἑκούσια σύνδεση τῆς ψυχῆς μὲ τὰ πάθη τῆς σάρκας, ἐνῶ πονηρὸ τὸν τρόπο τῆς ἐνέργειας ποὺ ὁλοκληρώνει τὴν ἐμπαθῆ διάθεση, ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἐξαιρεῖ ὁ δίκαιος κριτὴς ὅποιον δὲν συγχωρεῖ στοὺς ὀφειλέτες του τὶς ὀφειλές τους, κι ἂν ἀκόμα μὲ τὴν προσευχὴ τὸ ζητεῖ αὐτὸ ἐπιπόλαια, ἀλλὰ καὶ ἐπιτρέπει νὰ μολύνεται αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀφήνει τὸν σκληρὸ κι ἀπότομο στὴ γνώμη νὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸν πονηρό, ἐπειδὴ ἔχει προτιμήσει τὰ πάθη τῆς ἁμαρτίας, ποὺ σπορέας τους εἶναι ὁ διάβολος, ἀπὸ τὴ φύση ποὺ δημιουργός της εἶναι ὁ Θεός. Ἀλλὰ κι ὅταν συνδέεται μὲ τὴ θέλησή του μὲ τὰ πάθη τῆς σάρκας δὲν τὸν ἐμποδίζει καὶ δὲν τὸν λυτρώνει ἀπὸ τὸν τρόπο ἐνέργειας, ποὺ πραγματώνει τὴ σύμφωνη μ' αὐτὰ διάθεση, ἐπειδή, θεωρώντας τὴ φύση κατώτερη ἀπὸ τὰ ἀνυπόστατα πάθη, μὲ τὴ σπουδή του γι' αὐτὰ ἀγνόησε τὸ λόγο τῆς φύσης, ἐνῶ ἔπρεπε, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο αὐτόν, νὰ κινηθεῖ καὶ νὰ γνωρίσει ποιὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς φύσης καὶ πῶς ἐγκαταστάθηκε ἡ τυραννίδα τῶν παθῶν, ποὺ πραγματοποιεῖται μὲ αὐτόγνωμη ἐπιλογὴ καὶ ὄχι μὲ φυσικὸ τρόπο, καὶ ἔτσι τὸν φυσικὸ νόμο νὰ τὸν κρατήσει συντηρούμενο μὲ τὶς φυσικὲς ἐνέργειες, ν' ἀπελάσει ὅμως μακριὰ τὴν τυραννίδα τῆς γνώμης, καὶ μὲ τὸ λόγο νὰ διατηρέσει τὴ φύση νὰ στέκει ἀπὸ μόνη της καθαρὴ κι ἀμώμητη, χωρὶς μίσος καὶ διαίρεση. Καὶ νὰ καταστήσει πάλι τὴ γνώμη συνοδοιπόρο τῆς

μένην, ὧν ὁ τῆς φύσεως οὐκ ἐπιδίδωσι λόγος, καὶ διὰ τοῦτο μῖσος ἅπαν καὶ πᾶσαν τοῦ κατὰ φύσιν συγγενοῦς ἀποστῆσαι διάσταασιν, ἵνα ταύτην λέγων τὴν προσευχὴν εἰσακούηται, καὶ διπλῆν ἀνθ' ἁπλῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δέχηται χάριν, τήν τε τῶν φθασάντων πλημμελημάτων συγχώρησιν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς μέλλουσι σκέπην καὶ λύτρωσιν, εἴς τε πειρασμὸν ἐλθεῖν μὴ συγχωρούμενος καὶ τῷ πονηρῷ δουλωθῆναι μὴ ἀφιέμενος, ὑπὲρ ἑνός, τοῦ τοῖς πέλας ἑτοίμως ἀφιέναι τὰ ὀφειλήματα.

Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, ἵνα μικρὸν ἀναποδίζων ἐπιτόμως ἐπέλθω τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, εἴπερ τοῦ πονηροῦ ρυσθῆναι καὶ εἰς πειρασμὸν εἰσελθεῖν οὐ βουλόμεθα, πιστεύσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ ἀφῶμεν τὰ ὀφειλήματα τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, «Ἐὰν γάρ», φησί, «μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν, οὔτε ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ἀφήσει ὑμῖν», ἵνα μὴ μόνον ἄφεσιν λάβωμεν ὧν πεπλημμελήκαμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν νόμον νικήσωμεν τῆς ἁμαρτίας, εἰς τὴν αὐτοῦ πεῖραν εἰσελθεῖν οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι, καὶ τὸν τούτου γεννήτορα πονηρὸν πατήσωμεν ὄφιν, ἀφ' οὗ ρυσθῆναι παρακαλοῦμεν, στρατηγοῦντος ἡμῖν τοῦ τὸν κόσμον νικήσαντος Χριστοῦ, καὶ τοῖς νόμοις τῶν ἐντολῶν καθοπλίζοντος, καὶ νομίμως τῇ τῶν παθῶν ἀποθέσει πρὸς ἑαυτὴν δι' ἀγάπης τὴν φύσιν συνδέοντος, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἄρτον ὄντα ζωῆς, σοφίας τε καὶ γνώσεως καὶ δικαιοσύνης, κινοῦντος ἡμῶν ἀκορέστως τὴν ὄρεξιν, καὶ τῇ πληρώσει τοῦ Πατρικοῦ θελήματος τοῖς ἀγγέλοις ὁμολάτρας ἡμᾶς καθιστῶντος, τῇ κατὰ τὸν βίον ἀγωγῇ τὴν ἐπουράνιον εὐμιμήτως ἐμφαίνοντας εὐαρέστησιν, κἀκεῖθεν πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκροτάτην τῶν θείων ἀνάβασιν πρὸς τὸν Πατέρα τῶν φώτων ἐνάγοντος καὶ θείας ἀπεργαζομένου φύσεως κοινωνοὺς τῇ κατὰ χάριν μεθέξει τοῦ Πνεύματος, καθ' ἣν τέ-

φύσης, χωρὶς νὰ προσθέτει ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ ὅσα δὲν τῆς παραδίδει ὁ λόγος τῆς φύσης, καὶ γι' αὐτὸ ν' ἀπομακρύνει κάθε μίσος καὶ κάθε διαίρεση ἀπὸ τὸ κατὰ φύση συγγενές, ὥστε, λέγοντας αὐτὴ τὴν προσευχή, νὰ εἰσακούεται καὶ νὰ δέχεται διπλῆ ἀντὶ ἁπλῆ χάρη ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ τὴ συγχώρηση δηλαδὴ τῶν προηγουμένων πλημμελημάτων, καὶ τὴν προφύλαξη καὶ τὴ λύτρωση ἀπὸ τὰ μελλοντικά, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ἀφεθεῖ νὰ εἰσέλθει στὸν πειρασμὸ οὔτε καὶ νὰ ἐπιτραπεῖ νὰ ὑποδουλωθεῖ στὸν πονηρό, γιὰ ἕνα καὶ μόνο λόγο, ἐπειδὴ δηλαδὴ συγχωρεῖ πρόθυμα τὰ ὀφειλήματα τοῦ πλησίον του.

Κι ἐμεῖς λοιπόν, γιὰ νὰ ἐξετάσω ἐπιστρέφοντας πίσω μὲ συντομία τὴ σημασία ὅσων εἰπώθηκαν, ἐφόσον θέλομε νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸν πονηρὸ καὶ νὰ μὴν εἰσέλθομε στὸν πειρασμό, ἂς πιστέψομε στὸν Θεὸ κι ἂς συγχωρήσομε τὶς ὀφειλὲς ἐκείνων ποὺ μᾶς ὀφείλουν. Γιατὶ λέγει, «ἂν δὲν συγχωρήσετε στοὺς ἀνθρώπους τὰ ἁμαρτήματά τους, οὔτε ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ συγχωρήσει τὰ δικά σας»[44], γιὰ νὰ μὴ λάβομε μόνο τὴν ἄφεση τῶν πλημμελημάτων μας, ἀλλὰ καὶ νὰ νικήσομε τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, ἀφοῦ δὲν θὰ ἐγκαταλειφθοῦμε ἀβοήθητοι νὰ ὑποπέσομε στὴ δοκιμασία του, καὶ νὰ πατήσομε τὸν πονηρὸ γεννήτορά του, τὸ φίδι[45], ἀπὸ τὸ ὁποῖο παρακαλοῦμε νὰ σωθοῦμε, ἀφοῦ θὰ ἔχομε στρατηγό μας τὸν Χριστὸ ποὺ νίκησε τὸν κόσμο[46], ὁ ὁποῖος μᾶς ὁπλίζει μὲ τοὺς νόμους τῶν ἐντολῶν καὶ νόμιμα μὲ τὴν ἀπόθεση τῶν παθῶν συνδέει μὲ τὸν ἑαυτό του μέσω τῆς ἀγάπης τὴ φύση, καὶ ἕλκει πρὸς τὸν ἑαυτό του, ὡς ἄρτος ζωῆς καὶ σοφίας καὶ γνώσης καὶ δικαιοσύνης, τὴν ἀκόρεστη ὄρεξή μας, καὶ ἔτσι μὲ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ Πατρικοῦ θελήματος μᾶς καθιστᾶ προσκυνητές του μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, δείχνοντας μὲ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας καλὴ μίμηση τῆς ἐπουράνιας εὐαρέστησης. Κι ἀπὸ ἐκεῖ πάλι μᾶς ἀνεβάζει στὸ ἀκρότατο ὕψος τῶν θείων πρὸς τὸν Πατέρα τῶν φώτων[47] καὶ μᾶς κάνει κοινωνοὺς τῆς θείας φύσης[48] μὲ τὴν κατὰ χάρη μέθεξη τοῦ Πνεύματος, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θὰ χρηματίσομε παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ὑπηρε-

44. Ματθ. 6,14. 45. Γέν. 3,1. 46. Ἰω. 16,33.
47. Ἰακ. 1,17. 48. Β' Πέτρ. 1,4.

κνα Θεοῦ χρηματίσωμεν, αὐτὸν τὸν ταύτης αὐτουργὸν τῆς χάριτος καὶ κατὰ φύσιν τοῦ Πατρὸς Υἱόν, ὅλον ὅλοι δίχα περιγραφῆς ἀχράντως περικομίζοντες, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὸ εἶναί τε καὶ κινεῖσθαι καὶ ζῆν ἔχομέν τε καὶ ἕξομεν.

Πρὸς τοῦτο δὲ τῆς θεώσεως τὸ μυστήριον βλέπων ἡμῖν ἔστω τῆς προσευχῆς ὁ σκοπός, ἵνα γνῶμεν, ἀνθ' οἵων, οἵους ἡμᾶς ἡ διὰ σαρκὸς κένωσις τοῦ Μονογενοῦς ἀπειργάσατο, καὶ πόθεν, ποῦ, τοὺς τὸ κατώτατον τοῦ παντὸς εἰληφότας χωρίον, εἰς ὅπερ ἡμᾶς τὸ τῆς ἁμαρτίας βάρος κατέωσε, δυνάμει φιλανθρώπου χειρὸς ἀνεβίβασε, καὶ πλέον ἀγαπήσωμεν τὸν ταύτην οὕτω σοφῶς ἡμῖν τὴν σωτηρίαν ἑτοιμασάμενον, καὶ δι' ὧν πράττομεν, δείξωμεν τὴν προσευχὴν πληρουμένην, καὶ τὸν ἀληθῶς κατὰ χάριν Πατέρα Θεὸν φανῶμεν κηρύττοντες, ἀλλὰ μὴ διὰ τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας, τὸν ἀεὶ τυραννικῶς δεσπόζειν ἐπιχειροῦντα τῆς φύσεως πονηρόν, ἔχοντες τοῦ βίου πατέρα σαφῶς ἀποδειχθῶμεν, καὶ λάθωμεν ζωῆς ἀντικαταλλάττοντες θάνατον, ἐπειδήπερ τῶν προσόντων ἑκάτερος τοῖς προσχωροῦσι ποιεῖσθαι μετάδοσιν πέφυκεν, ὁ μὲν ἀΐδιον ζωὴν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν χορηγῶν, ὁ δὲ θάνατον τῇ τῶν ἑκουσίων ὑποβολῇ πειρασμῶν τοῖς ἐγγίζουσιν ἐμποιῶν.

Διττὸς γὰρ κατὰ τὴν Γραφὴν τῶν πειρασμῶν ὁ τρόπος· ὁ μὲν ἡδονικός, ὁ δὲ ὀδυνηρός· καὶ ὁ μὲν προαιρετικός, ὁ δὲ ἀπροαίρετος. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἁμαρτίας γεννήτωρ, εἰς ὃν εἰσελθεῖν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διδαχήν, ἀπεύχεσθαι προσετάγημεν, φάσκοντος· «Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», καί, «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν», ὁ δὲ τῆς ἁμαρτίας τιμωρός, ἀκουσίοις πόνων ἐπιφοραῖς τὴν φιλαμαρτήμονα κολάζων διάθεσιν, ὃν εἴ τις ὑπομείνῃ, καὶ μάλιστα κακίας ἥλοις οὐκ ἐμπεπαρμένος, ἀκούσεται τοῦ μεγάλου διαρρήδην βοῶντος Ἰακώβου· «Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρα-

τώντας μὲ καθαρότητα τὸν ἴδιο τὸν αὐτουργὸ αὐτῆς τῆς χάριτος καὶ κατὰ φύση Υἱὸ τοῦ Πατέρα, ὅλον ὅλοι ἄυλα χωρὶς περιορισμό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μέσα στὸν ὁποῖο ἔχομε καὶ θὰ ἔχομε τὸ εἶναι καὶ τὸ νὰ κινούμαστε καὶ νὰ ζοῦμε[49].

Καὶ ὁ σκοπὸς τῆς προσευχῆς μας ἂς ἀποβλέπει σ' αὐτὸ τὸ μυστήριο τῆς θέωσης, γιὰ νὰ κατανοήσομε, ποιοὶ ἤμαστε καὶ ποιοὺς μᾶς ἔκανε ἡ κένωση τοῦ Μονογενοῦς μὲ τὴν πρόσληψη τῆς σάρκας, καὶ ἀπὸ ποῦ, σὲ ποιὸ ὕψος μᾶς ἀνέβασε μὲ τὴ δύναμη τοῦ φιλάνθρωπου χεριοῦ του ἐμᾶς ποὺ κατείχαμε τὸ κατώτατο σημεῖο παντός, ὅπου μᾶς εἶχε σπρώξει τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας, κι ἂς ἀγαπήσομε περισσότερο Ἐκεῖνον ποὺ τόσο σοφὰ μᾶς ἑτοίμασε αὐτὴ τὴ σωτηρία, καὶ μ' ὅσα πράττομε, ἂς ἀποδείξομε ὅτι ἡ προσευχή μας ἐκπληρώνεται, κι ἂς φανοῦμε ὅτι κηρύττομε τὸν ἀληθινὸ κατὰ χάρη Πατέρα μας Θεό. Ἂς μὴν ἀποδειχθοῦμε ὅμως μὲ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ὅτι ἔχομε ἀδιαμφισβήτητα πατέρα στὴ ζωή μας τὸν πονηρό, ποὺ προσπαθεῖ πάντα νὰ ἐξουσιάζει τυραννικὰ τὴ φύση, καὶ ἀλλάξομε χωρὶς νὰ τὸ προσέξομε τὴ ζωὴ μὲ τὸ θάνατο, ἐπειδὴ ὁ καθένας τους ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μεταδίδει σ' ὅσους προσχωροῦν σ' αὐτούς, ὁ ἕνας χορηγεῖ σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν ζωὴ αἰώνια, ἐνῶ ὁ ἄλλος προξενεῖ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν πλησιάζουν τὸ θάνατο, ὑποβάλλοντάς τους στοὺς ἑκούσιους πειρασμούς.

Γιατὶ ὁ τρόπος τῶν πειρασμῶν σύμφωνα μὲ τὴ Γραφὴ εἶναι διπλός· ἡδονικὸς ὁ ἕνας, ὀδυνηρὸς ὁ ἄλλος· καὶ ὁ ἕνας προαιρετικός, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀπροαίρετος. Κι ὁ ἕνας εἶναι αὐτὸς ποὺ γεννᾶ τὴν ἁμαρτία, καὶ σ' αὐτόν, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, ἔχομε λάβει ἐντολὴ ν' ἀπευχόμαστε νὰ εἰσέλθομε, λέγοντας· «Καὶ μὴ μᾶς ἀφήσεις νὰ πέσομε σὲ πειρασμό»[50], καὶ «Μένετε ξύπνιοι καὶ μὴν πέσετε σὲ πειρασμό»[51]. Ὁ ἄλλος εἶναι τιμωρὸς τῆς ἁμαρτίας ποὺ κολάζει τὴ φιλαμαρτήμονα διάθεση μὲ τὶς ἐπιθέσεις ἀκούσιων πόνων, τὸν ὁποῖο πειρασμό, ἂν ὑπομείνει κανένας καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ τὸν ἔχουν διαπεράσει τὰ καρφιὰ τῆς κακίας, θ' ἀκούσει τὴ φωνὴ τοῦ μεγάλου Ἰακώβου· «Θεωρῆστε εὐκαιρία μεγάλης

49. Πράξ. 17, 28. 50. Ματθ. 6, 13. 51. Ματθ. 26, 41.

σμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω». Ἀμφοτέρους δὲ τοὺς πειρασμούς, τὸν ἑκούσιόν τε καὶ τὸν ἀκούσιον, περιέπει κακούργως ὁ πονηρός, τὸν μὲν σπείρων καὶ διερεθίζων τὴν ψυχὴν ἡδοναῖς σώματος, ἀποστῆσαι τῆς θείας ἀγάπης τὴν ἔφεσιν μηχανώμενος, τὸν δὲ σοφιστικῶς ἐξαιτεῖται, δι' ὀδύνης φθεῖραι τὴν φύσιν βουλόμενος, ἵνα βιάσηται τὴν ψυχήν, ἀτονίᾳ πόνων καταβληθεῖσαν, πρὸς τὴν τοῦ κτίσαντος διαβολὴν κινῆσαι τοὺς λογισμούς.

Ἀλλ' ἐπεγνωκότες ἡμεῖς τοῦ πονηροῦ τὰ νοήματα, τὸν μὲν ἑκούσιον ἀπευξώμεθα πειρασμόν, ἵνα μὴ τῆς θείας ἀγάπης τὴν ἔφεσιν ἀποστήσωμεν, τὸν δὲ ἀκούσιον ἐπερχόμενον συγχωρήσει Θεοῦ γενναίως ὑπομείνωμεν, ἵνα φανῶμεν προτετιμηκότες τῆς φύσεως, τὸν κτίστην τῆς φύσεως. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῶν τε νῦν ἡδέων τοῦ πονηροῦ λυτρωθῆναι, καὶ τῶν μελλόντων ἀλγεινῶν ἐλευθερωθῆναι, τῇ μεθέξει τῆς κατ' εἶδος μελλόντων ἀγαθῶν ὑποστάσεως, ἐποφθείσης ἡμῖν ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, τῷ μόνῳ σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι δοξαζομένῳ παρὰ πάσης τῆς κτίσεως. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ταυτὸν ἐπὶ Θεοῦ βουλὴ καὶ βούλησις.

2. Ἐπαίνου, φησί, καὶ ψόγου κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ λόγος ἐλεύθερος, ἀπαθῆ ποιεῖ τὸν μόνῳ λόγῳ ζῆν προαιρούμενον, χωρίζειν πείθων τῶν φθοροποιῶν τῆς ψυχῆς τὴν ἐπιθυμίαν, ἧς

χαρᾶς, ἀδελφοί μου, ὅταν πέσεσε σὲ πολλῶν λογιῶν πειρασμούς· γιατὶ ἡ δοκιμασία τῆς πίστης σας δημιουργεῖ ὑπομονή, ἡ ὑπομονὴ τὴν ἐπιδοκιμασία σας, καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία σας ἂς κατέχει τὴ θέση τέλειου ἔργου»[52]. Καὶ τοὺς δύο πειρασμούς, καὶ τὸν ἑκούσιο καὶ τὸν ἀκούσιο, τοὺς φροντίζει ὕπουλα ὁ πονηρός· τὸν ἕνα σπέρνοντας στὴν ψυχὴ κι ἐρεθίζοντάς τον μὲ σωματικὲς ἡδονές, μηχανευόμενος τρόπους νὰ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς θείας ἀγάπης· ἀπὸ τὸν ἄλλο ζητεῖ μ' ἐπιμονὴ σοφιστική, θέλοντας νὰ φθείρει τὴ φύση μὲ τὴν ὀδύνη, γιὰ νὰ ὑποχρεώσει τὴν ψυχὴ μὲ τὴ βία, ἔχοντας καταβληθεῖ ἀπὸ τοὺς πόνους ἀπὸ τὴν ἔλειψη δύναμης, νὰ στρέψει τοὺς λογισμοὺς πρὸς τὴν κατηγορία τοῦ δημιουργοῦ.

Ἐμεῖς ὅμως ἔχοντας ἐπίγνωση τῶν σκοπῶν τοῦ πονηροῦ, ἂς εὐχηθοῦμε ν' ἀποφύγομε τὸν ἑκούσιο πειρασμό, γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρυνθεῖ ὁ πόθος μας ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη. Τὸν ἀκούσιο ὅμως πειρασμὸ ποὺ ἔρχεται μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ ἂς τὸν ὑποφέρομε μὲ γενναιότητα, γιὰ νὰ ἀποδειχθοῦμε ὅτι προτιμοῦμε ἀπὸ τὴ φύση τὸν δημιουργὸ τῆς φύσης. Εὔχομαι νὰ ἐπιτύχομε ὅλοι ἐμεῖς ποὺ ἐπικαλούμαστε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ γλυτώσομε τώρα ἀπὸ τὶς ἡδονὲς τοῦ πονηροῦ καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὶς μελλονικὲς ὀδύνες, μὲ τὴ συμμετοχή μας στὴν ποικίλη ὕπαρξη τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ποὺ μᾶς ἀποκαλύφθηκαν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ τὸν Κύριό μας, τὸ μόνο ποὺ δοξάζεται μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Εἶναι τὸ ἴδιο στὸν Θεὸ ἡ βουλὴ καὶ ἡ βούληση.

2. Ὁ λόγος ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του, λέγει, ἐλεύθερος ἀπὸ ἔπαινο καὶ μομφή, κάνει ἀπαθὲς ἐκεῖνο ποὺ προαιρεῖται νὰ ζεῖ μόνο μὲ τὸ λόγο, πείθοντάς τον νὰ χωρίζει τὴν ἐπιθυμία ἀπὸ ὅσα φθείρουν τὴν ψυχή, ἡ ὁποία ὅταν χωριστεῖ ἀπὸ τὰ ὑλικά, ὁ

52. Ἰακ. 1,2. Ρωμ. 5,4.

ἀπογενομένης τῶν ὑλικῶν, οὔτε τῶν ἐπαινούντων, οὔτε τῶν ψεγόντων ὡς πάσχων, ὁ καθ' ἕξιν πρᾷος αἰσθάνεται.

3. Ἀνίσους διαθέσεις λέγει τὰς πρὸς ἑαυτὰς τὴν ψυχὴν μορφούσας, τοῦ τε θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας κινήσεις, ὧν ἐλεύθερον εἶναι δεῖ τὸν Χριστοῦ μαθητήν, μήτε χύσει τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος πρὸς ἡδονὰς ὀλισθαίνοντα, μήτε ζέσει τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος πρὸς ὀργὰς ἐκμαινόμενον.

4. Λόγων δηλονότι Ἑλληνικοῦ καὶ Ἰουδαϊκοῦ, ὧν ἐν Χριστῷ παντελῶς οὐδείς. Ἐπίσης γὰρ τῆς πολυαρχίας καὶ τῆς ἑνὶ προσώπῳ περιγραφομένης μοναρχίας, ὁ τοῦ Χριστοῦ καθαρεύει λόγος.

5. Οὐ γὰρ κατὰ γέννησιν ἢ πρόοδον, ἤτοι ἔκφανσιν.

6. Πῶς τις δύναται ἀφιέναι τοῖς ὀφειλέταις τὰ ὀφειλήματα.

7. Ταῖς τῶν ψυχῶν ἡμῶν διαθέσεσιν ἡ θεία δεόντως ἐφαρμόζεται δικαιοσύνη, τοιαύτη ἡμῖν γινομένη, οἵους ἀλλήλοις ἑαυτοὺς πεποιήμεθα, καὶ τοιοῦτον ἡμῖν αὐτοῖς τὸν Θεὸν καθιστῶσα, οἵους φθάσαντες τοῖς ὁμοιοπαθέσιν ἑαυτοὺς διεθήκαμεν.

8. Ὁ τῆς φύσεως λόγος, φησί, καὶ νόμος γίνεται φύσεως, λαμβάνων συμφωνοῦσαν τὴν γνώμην εἰς ἐνέργειαν τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων.

πρᾶος ἀπὸ ἕξη δὲν αἰσθάνεται νὰ ὑποφέρει οὔτε αὐτὸς ποὺ τὸν ἐπαινοῦν οὔτε αὐτὸς ποὺ τὸν ψέγουν.

3. Ἄνισες διαθέσεις λέγει τὶς κινήσεις τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ποὺ διαμορφώνουν τὴν ψυχὴ σύμφωνα μὲ τὸν ἑαυτό τους, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος, χωρὶς νὰ ὀλιθαίνει στὶς ἡδονὲς οὔτε μὲ τὴ διάχυση τοῦ γύρω ἀπὸ τὴν καρδιὰ αἵματος, οὔτε μὲ τὴν βράση τοῦ αἵματος γύρω ἀπὸ τὴν καρδιά του νὰ ἐξάπτεται σὲ μανιακὸ θυμό.

4. Δηλαδὴ λόγου ἑλληνικοῦ καὶ λόγου Ἰουδαϊκοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κανένας ἀπολύτως δὲν ὑπάρχει στὸν Χριστό. Ὁ λόγος δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι καθαρὸς ἐξίσου ἀπὸ τὴν πολυαρχία, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν μοναρχία, ποὺ περιορίζεται σ' ἕνα πρόσωπο.

5. Ὄχι βέβαια μὲ γέννηση ἢ μὲ πρόοδο, δηλαδὴ φανέρωση.

6. Πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ συγχωρεῖ στοὺς ὀφειλέτες του τὰ ἀδικήματα ποὺ τοῦ ἔχουν κάνει.

7. Ἡ θεία δικαιοσύνη ἐφαρμόζεται ὅπως πρέπει στὶς διαθέσεις τῶν ψυχῶν μας καὶ γίνεται σὲ μᾶς τέτοια, ὅπως ἐμεῖς κάναμε τὸν ἑαυτό μας πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ καθιστᾶ τὸν Θεὸ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους τέτοιον, ὅποιους προηγουμένως ἐμεῖς καταστήσαμε τοὺς ἑαυτούς μας πρὸς τοὺς ὁμοιοπαθεῖς.

8. Ὁ λόγος, λέγει, τῆς φύσης γίνεται καὶ νόμος τῆς φύσης, ἂν λάβει θέληση σύμφωνη γιὰ τὴν ἐνέργεια τῶν καταφύση δυνάμεων.